

4—9 december.

Debatter m. m.

Sid.

Tisdagen den 7 december.

Svar på interpellationer av

herr Mosesson ang. tolkningen av §§ 16 och 17 folkbokföringsförordningen	8
herr Nordström i Kramfors ang. viss ändring av nöjesskatteförordningen	11

Onsdagen den 8 december.

Svar på interpellationer av

herr Kristensson ang. bristen på läroböcker	13
herr Utbult ang. åtgärder för rensning av visst område av Skagerack från minor	22
herr Pettersson i Ersbacken ang. beredande av ökat skydd för markägare vid vissa vattenregleringar	26
Förordning ang. taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning, m. m.	30
Uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande	31
Ändrade bestämmelser om änkepension i lagen om folkpensionering	40

Torsdagen den 9 december.

Val av en fullmäktig i riksbanken	46
---	----

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 4 december.

Avsägelse av riksbankschefen Rooth	3
--	---

Onsdagen den 8 december.

Statsutskottets utlatande nr 243, ang. utgifter å tilläggsstat 1 (avskrivning av nya kapitalinvesteringar)	30
--	----

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 62, ang. förordning ang. taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastikindelning, m. m.	30
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 60, ang. ändring i lagen om allmän sjukförsäkring	31
— nr 61, ang. ändrad lydelse av lagen om folkpensionering	40

Torsdagen den 9 december.

Protokoll ang. val av en fullmäktig i riksbanken	46
--	----

Lördagen den 4 december.

Kl. 2 em.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, jämlikt herr talmannens förordnande, undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollet för den 27 nästlidna november.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan och läkarintyg:

Till Herr Talmannen i Riksdagens Andra Kammare.

Äberopande bilagda läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet tills vidare från riksdagsarbetet.

Uppsala den 3 december 1948.

V. Lundstedt.

Professor Anders Vilhelm Lundstedt är sedan 29/11 1948 intagen å Akademiska Sjukhuset i Uppsala för operation och är därför tills vidare oförmögen att infinna sig i riksdagen.

Uppsala 2/12 48.

Sven Engquist.

Leg. läkare

Kammaren beviljade herr Lundstedt ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 29 nästlidna november tills vidare.

§ 3.

Herr talmannen anmälde, att riksbankschefen Ivar Rooth, som den 4 juni 1948 av riksdagen utsetts till fullmäktig i riksbanken för valperioden 1948—1951, i skrivelse¹ denna dag anhållit om entledigande från detta uppdrag.

¹ Skrivelsen finnes såsom bilaga fogad vid detta protokoll s. 4.

Kammaren biföll denna anhållan samt beslöt, att val av en fullmäktig i riksbanken för återstoden av nämnda valperiod skulle anställas och uppdrog verkställigheten härav åt de vid denna riksdag av kammaren redan utsedda valmännen och suppleanterna för utseende av riksdagens fullmäktige i riksbanken jämte deras suppleanter.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den på kammarens bord liggande motionen nr 629 av herr *Wiberg*.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtande nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

bevillningsutskottets betänkande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning, m. m., jämte en i ämnet väckt motion; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, dels ock i ämnet väckta motioner; och nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § 4 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

Svar på interpellation ang. tolkningen av §§ 16 och 17 folkbokföringsförordningen.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 471, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående inter-europeiska betalningar och kompensationer m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 470, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet samt beträffande skatter å kvarlåtenskap; samt

från statsutskottet:

nr 463, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser

utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 464, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 465, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om befrielse från betalningsskyldighet till kronan.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.08 em.

In fidem

Per Bergsten.

Bilaga.

Till riksdagen.

Under hänvisning till vad här nedan anföres får jag härmed anhålla om entledigande från mitt uppdrag som bankofullmäktig.

Regeringens ekonomiska program har lagts fram i åtta allmänt hållna punkter. Det är emellertid först när man fått klart för sig, vad detta program, omsatt i konkreta termer, betyder, som man kan bilda sig en uppfattning om och hur snart den stabilisering av vårt ekonomiska läge kan åstadkommas, som alla sträva efter. Jag skulle i korthet vilja på följande sätt sammanfatta min syn på läget och vad som bör göras.

För att skydda penningvärdet måste

inre och yttre balans skapas. Bristen på balans i vår ekonomi består bl. a. i

att efterfrågan på varor och tjänster är större än tillgången,

att det icke i den utsträckning som är nödvändig råder jämvikt mellan priser och löner,

att produktionen är för liten,

att exporten är för liten

samt att investeringarna äro större än sparandet.

Produktionen, exporten och sparandet måste därför ökas. En förutsättning för att dessa mål skola kunna nås är bl. a. att produktionen icke avbrytes av strider på arbetsmarknaden och att lönerna icke stiga. Därför bör man med stor tillfredsställelse hälsa landsorganisationens förklaring, att den är beredd

att medverka till att återställa balansen. i vårt ekonomiska liv genom sin rekommendation till fackförbunden att på oförändrade villkor förlänga nu gällande avtal. Å andra sidan medför enbart en lönestabilisering icke en lösning av våra ekonomiska problem. Den skapar endast ett visst andrum, som måste utnyttjas för att genomföra de åtgärder, som kunna leda till inre och yttre balans. Detta resultat kan endast nås, om samtidigt åtgärder på andra områden vidtagas, bl. a. följande.

1) Den löpande budgeten måste under de närmaste åren överbalanseras så mycket, att överskottet räcker till att bestrida samtliga statsutgifter och dessutom att årligen återbetala förslagsvis ett par hundra miljoner kronor av de krediter, som riksbanken lämnat till riksgäldskontoret, eller att inlösa motsvarande belopp av de statsobligationer, som riksbanken inköpt på marknaden.

Överbalanseringen bör i första hand åstadkommas genom en nedskärning av statsutgifterna. För att nå detta mål är det bl. a. nödvändigt dels att avstå från nya utgifter, dels att tills vidare uppskjuta vissa redan beslutade men ej genomförda, kostnadskrävande åtgärder.

Även kommuner, näringslivet och enskilda måste förmås att väsentligt minska sina investeringar och att begränsa sina övriga utgifter så mycket som möjligt. Inom åtskilliga kommuner, bl. a. Stockholm, har detta ännu icke beaktats.

Som ovan antytts, erhåller riksgäldskontoret f. n. icke tillräckliga medel från statskontoret för att kunna bestrida alla sina utgifter. Vid nuvarande penningknapphet och vid den fastlagda räntenivån kan det erforderliga beloppet icke upplånas på marknaden. Riksbanken har därför tid efter annan nödgats lämna riksgäldskontoret korta krediter. Avsikten har varit, att dessa skulle återbetalas vid nästa skattetermin.

Riksgäldskontoret har emellertid icke alltid kunnat fullgöra den programliga återbetalningen. Sannolikt blir

för att redan beslutade utgifter skola kunna betalas — i varje fall under tiden t. o. m. februari 1949 en ytterligare ökning ofrånkomlig.

2) Investeringarna ha under åtskilliga år varit väsentligt större än sparandet.

Ett ungefärligt uttryck för den brist på balans, som råder på kapitalmarknaden, har man i den nettoökning av obligationer, som riksbankens bokförda obligationsinnehav utvisar. Under 1947 uppgick denna nettoökning till 958 milj. kr. och under de elva första månaderna 1948 till 558 milj. kr. En betydande del därav består av stadshypotekskassans och hypoteksbankens obligationer, delvis övertagna direkt från dessa institutioner.

För närvarande äro ett stort antal byggnader färdiga, där in-teckningarna av olika skäl ännu kvarliga hos den bank eller kommun, som finansierat bygget. För att inom ramen för sparandet få utrymme för både lånen i dessa byggnader och lånen i nu pågående resp. framtida byggen, måste självfallet under en övergångstid byggnadsverksamheten i dess vidaste bemärkelse vara lägre än sparandet.

3) Enligt min mening torde — om man i övrigt vidtager de åtgärder, som äro erforderliga för att åstadkomma balans — utan större köp från riksbankens sida ett jämviktsläge på obligationsmarknaden kunna uppnås vid en kursnivå icke alltför långt under den nuvarande.

Även den räntehöjning, som en så begränsad kurssänkning innebär, skulle säkerligen föranleda uppskov med åtskilliga investeringar, som skulle ha gjorts vid den nuvarande räntenivån. Näringslivet kommer att söka minska sina lager, både genom ökade försäljningar och försiktigare inköp.

En räntehöjning kommer att stärka tilltron till penningvärdet och därmed åstadkomma den viktigaste förutsätt-

ningen för ett ökat sparande. Intet kan så stärka penninginstitutens sparpropaganda som en räntehöjning.

Vid diskussionerna om en räntehöjning har som skäl däremot framhållits, att en hyresstegring i så fall ej kunde undvikas och att denna i sin tur skulle leda till krav på löneförhöjningar. Ett studium av läget visar emellertid, att man ej bör överdriva den inverkan på hyrorna, som en mindre räntehöjning skulle få.

4) Importen har hittills väsentligt överstigit exporten. Försök att uppnå balans mellan import och export enbart genom en ytterligare nedskärning av importen medför, som regeringen framhållit, allvarliga olägenheter. Balansen måste därför åstadkommas genom en ökning av produktionen, i första hand för export. Olika åtgärder måste vidtagas för att främja varuexporten och den »osynliga» exporten. Bl. a. måste produktionskostnaderna i vissa fall sänkas. Vidare måste ju importen och förbrukningen av konsumtionsvaror, liksom i England, minskas till förmån för de varor och maskiner, som äro nödvändiga för att uppehålla eller öka exporten resp. för att inom landet framställa vissa varor, som f. n. importerats från utlandet. Därvid måste man självfallet bl. a. spänna alla krafter för att såvitt möjligt åstadkomma balans i våra betalningar till och från hårdvalutaländerna.

Med det ovanstående har jag icke avsett att lämna någon fullständig redogörelse för allt som enligt min mening bör göras för att åstadkomma ekonomisk balans. Det är endast några viktiga -- kanske de viktigaste -- av de åtgärder, som böra vidtagas. Det räcker emellertid icke att göra det ena *eller* det andra. *Enbart* en lönestabilisering *eller* en verklig överbalansering av budgeten *eller* en väsentlig minskning av investeringarna *eller* en minskning av konsumtionen *eller* starkt begränsade obligationsköp *eller* en räntehöjning le-

der icke till målet. Endast genom att samtidigt angripa problemet från bl. a. alla dessa utgångspunkter och genom att söka åstadkomma en samverkan mellan alla grupper i samhället kan man med relativt lindriga ingrepp på de olika områdena nå det av alla önskade resultatet: en stabilisering av penningvärdet.

Underlåter man att tillgripa åtgärder på ett område, måste kraftigare ingrepp göras på andra. Det dröjer då säkerligen längre, innan det åsyftade resultatet nås, och det blir också svårare att återgå till mera fria ekonomiska förhållanden.

Under en övergångstid kan någon höjning av levnadsstandarden icke ifrågakomma. Fråga är i stället, om och i vilken utsträckning vi liksom engelsmännen måste finna oss i vissa inskränkningar, innan vi genom egna krafter och genom den hjälp, som erhålles tack vare Marshallplanen, kunna stabilisera kronans värde och skapa den väsentligt ökade valutareserv, utan vilken en återgång till ett friare handelsutbyte icke är möjlig.

Om den hittills förda politiken fullföljes, torde man för att motverka resultatet av det utflöde av pengar, som blir en oundviklig följd därav, icke kunna undvika skärpta regleringar och åtgärder, vilka medföra menliga konsekvenser för bl. a. det obligations-system, som uppbyggts till gagn för staten, kommuner och enskild verksamhet.

Riksbankens uppgift i dessa frågor sammanhänger främst med obligationsköpen och räntan samt kreditgivningen till riksgäldskontoret. Den linje, som jag under diskussionerna i fullmäktige sökt följa under de senaste åren, har i korthet sammanfattats i en härvid fogad promemoria.

Under mer än ett år har jag muntligen och skriftligen framlagt mina synpunkter i första hand för fullmäktige men även för finansministern och

bankoutskottet. Men jag har misslyckats i mina försök att samla majoritet i fullmäktige för min uppfattning.

Jag har icke vunnit anslutning till den ekonomiska politik, för vilken jag gjort mig till tolk. Jag kan icke medverka i den riksbankspolitik, som nu skall inaugureras. Det har därför icke återstått mig annat än att inlämna min avskedsansökan.

Stockholm den 4 december 1948.

Ivar Rooth.

Bilaga till Ivar Rooths skrivelse till riksdagen den 4 december 1948.

Från början av hösten 1946 har jag arbetat för en åtstramning av kreditmarknaden. Därför avstyrkte jag — alltifrån det förslaget framlades i bankkommittén — den lagändring, som genomfördes i december 1946, varigenom det blev möjligt för bankerna att öka sin utlåning. Så snart denna lag antagits, föreslog jag, att man skulle söka träffa en överenskommelse med bankerna om frivilliga kreditbegränsningar.

Den 12 september 1947 innehöll en av Stockholmstidningarna en artikel, som utlöste stora utbud av obligationer. I enlighet med fullmäktiges direktiv köpte riksbanken dessa obligationer. Vid fullmäktiges sammanträden den 14 och 15 september 1947 föreslog jag, att riksbanken skulle i huvudsak upphöra att köpa obligationer. Förslaget avlogs. Regeringen underrättades den 15 september om den i riksbanken förda diskussionen. Frågan behandlades upprepade gånger under hösten 1947 och våren 1948 i fullmäktige.

Då fullmäktige icke ville acceptera mitt ursprungliga förslag om en väsentlig inskränkning av obligationsköpen och att man skulle godtaga den stegring av bl. a. obligationsräntan, som blev en följd därav, framställde jag den 11 mars 1948 följande kompro-

missförslag: Köpkursen för statens långa 3 % obligationer sänkes till 95 $\frac{1}{2}$ % och övriga kurser anpassas i enlighet därmed. Detta skulle ha betytt en höjning av den effektiva räntan på de långa 3 % statsobligationerna med $\frac{1}{4}$ % till 3 $\frac{1}{4}$ %. Fullmäktiges majoritet godtog icke förslaget.

I maj 1948 träffade finansministern med livförsäkringsbolagen en överenskommelse, att de under en sexmånadersperiod icke skulle minska sitt innehav av statens och hypoteksinstitutens obligationer. Vissa uttalanden, som gjordes under den därefter följande diskussionen, skapade oro på obligationsmarknaden. Jag ansåg det därför icke längre möjligt att åstadkomma stabilitet på marknaden genom nyssnämnda kompromissförslag om en köpkurs på 95 $\frac{1}{2}$ % på vissa statsobligationer. Vid fullmäktiges sammanträde den 2 juli 1948 yrkade jag därför på att riksbanken i huvudsak skulle upphöra med obligationsköpen och att räntan skulle höjas med $\frac{1}{2}$ %. Även detta förslag avvisades av fullmäktiges majoritet.

Under valrörelsen gjorde de tre största partierna uttalanden för en oförändrad ränta. I förhoppning att kunna utöva något inflytande på den ekonomiska politik, som därefter skulle fastställas, tog jag kort efter valet kontakt med partiledarna för att möjligtvis få fram vissa åtgärder, som enligt min mening borde vidtagas för att så snabbt som möjligt återställa den inre och yttre balansen och därigenom bidra till en stabilisering av penningvärdet.

Det visade sig emellertid, att jag icke kunde vinna tillräckligt gehör för dessa synpunkter. Regeringen ansåg visserligen, att riksbankens obligationsköp borde minskas för att därigenom åstadkomma en ökad åtstramning av penning- och kreditmarknaden. Detta borde dock ske på så sätt, att fullmäktige vid ett oförändrat ränteläge skulle medver-

ka vid förhandlingar med olika penninginstitut om återhållsamhet med utbud och om köp av guldkantade obligationer. Då enligt min mening denna väg icke var framkomlig, framställde jag den 14 oktober 1948 i fullmäktige följande förslag.

Riksbanken borde förklara sig beredd att medverka vid de ifrågasatta förhandlingarna endast under den förutsättningen, att riksbanken i huvudsak kunde upphöra med obligationsköpen. Då detta icke var möjligt vid den gällande effektiva räntan på guldkantade obligationer, borde köpkursen för dessa 3 % obligationer sänkas till omkring 90 %, och diskontot och övriga räntor i samband därmed höjas med $\frac{1}{2}$ %. Vid förhandlingar med penninginstituten skulle man söka förmå dem att lämna sin medverkan. Fullmäktiges majoritet beslöt emellertid att uttala sig för att bibehålla en oförändrad räntenivå.

Som förutsättning för att den av mig angivna vägen skulle leda till det åsyftade målet har jag — som närmare framgår av skrivelsen till riksdagen — angivit, att samtidigt vissa andra åtgärder skulle vidtagas.

Vid fullmäktiges sammanträde den 11 november 1948 fattades ett beslut, som kommer att medföra höjning av köpkursen för vissa obligationer; ett beslut som emellertid ännu ej trätt i kraft. Jag delade icke majoritetens uppfattning, att man därigenom skulle skapa tilltro till att 3 % läget kunde hållas, utan framhöll, att åtgärden sannolikt skulle tvinga riksbanken till större köp av dessa obligationer, än om kursen icke hade höjts. Jag anmälde därför min reservation mot beslutet och meddelade, att jag skulle inlämna min avskedsansökan.

Ivar Rooth.

Tisdagen den 7 december.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 30 nästlidna november och den 1 innevarande december.

§ 2.

Svar på interpellation ang. tolkningen av §§ 16 och 17 folkbokföringsförordningen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **WIGFORSS**, som anförde: Herr talman! I en med andra kamma-

rens tillstånd framställd interpellation har herr Mosesson till mig framställt följande fråga:

Anser herr statsrådet de nu gällande bestämmelserna i §§ 16 och 17 av folkbokföringsförordningen tillämpliga i fråga om dop, som blivit utfört av person, tillhörande svenska kyrkan även om dopförrättaren *icke* är präst inom svenska kyrkan?

Såsom svar får jag anföra följande.

De nämnda paragraferna i folkbokföringsförordningen upptaga bl. a. bestämmelser *dels* angående anmälan av förnamn för barn, som ej blivit döpt inom svenska kyrkan, *dels* ock angå-

Svar på interpellation ang. tolkningen av §§ 16 och 17 folkbokföringsförordningen.

ende tillägg av ytterligare förnamn vid dop, förrättat eller bekräftat inom svenska kyrkan.

Den fråga, interpellanten ställt, avser rätta tolkningen av uttrycken »inom svenska kyrkan döpt» samt »dop, förrättat eller bekräftat inom svenska kyrkan». Interpellanten anser för sin del, att man vid tillämpningen av de ifrågavarande bestämmelserna inte bör göra någon skillnad mellan dop, förrättat av präst inom svenska kyrkan, och dop förrättat av befattningshavare hos inomkyrkliga trossammanslutningar. Emellertid har interpellanten samtidigt hänvisat till att vissa präster inom svenska kyrkan tolkat författningen på annat sätt.

Vid besvarande av interpellantens fråga anser jag mig böra begränsa mitt uttalande till vad som äsyftades med nyssnämnda uttryck vid utarbetandet av 1946 års proposition med förslag till folkbokföringsförordning. Jag lämnar sålunda åsido, huruvida författningsbestämmelserna helt överensstämmer med eller i viss mån avvika från vad som förut gällde i dessa hänseenden. Inte heller finner jag anledning yttra mig över den praxis, som för närvarande är rådande.

Vid utarbetandet av propositionens bestämmelser i nu förevarande del avsågs med uttrycken »inom svenska kyrkan döpt» och »dop, förrättat eller bekräftat inom svenska kyrkan» endast dop enligt svenska kyrkans ordning och alltså inte dop, förrättat av person — exempelvis pastor i frikyrkoförsamling — som visserligen tillhör svenska kyrkan men som inte är präst inom samma kyrka.

Jag vill i detta sammanhang upplysa om att jag i anledning av interpellationen inhämtat yttrande från riksbyrån för folkbokföringen, som i sin tur hört ett antal kyrkobokföringsinspektörer i saken. I samtliga yttranden tillkännages en liknande uppfattning angående de ifrågavarande bestämmelsernas rätta in-

nehörd som den, åt vilken jag nyss gav uttryck.

Att vissa invändningar kunna riktas mot en dylik restriktiv ståndpunkt i frågan vill jag inte bestrida. Jag vill emellertid tillägga, att lagstiftningen på detta område inte kan anses avslutad genom tillkomsten av folkbokföringsförordningen. Såsom framgår av 1946 års proposition i ämnet, uttalade jag vid framläggandet av förslaget till folkbokföringsförordning, att det med hänsyn till dissenterlagkommitténs pågående arbete inte syntes lämpligt att *då* ingå i prövning av frågan huruvida dop, förrättat inom främmande trossamfund, borde i förevarande hänseende likställas med dop inom svenska kyrkan. Det är sålunda förutsatt, att en ny prövning av hithörande spörsmål skall ske i samband med behandlingen av det förslag, som dissenterlagkommittén i sinom tid kommer att framlägga.

Härefter yttrade

Herr MOESSON: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för vänligheten att svara. Jag är inte i allo tillfredsställd med svaret, och jag vill med några ord motivera denna min mening. Herr statsrådet går ju på sätt och vis udenom och menar, att vi få anledning att återkomma till denna fråga. Jag skall strax nämna något om det.

Låt mig emellertid först ge ett litet exempel på hur det var innan den nuvarande folkbokföringsförordningen blev lag. I den då gällande författningen stod det, att om i kyrkoboken ett namn hade blivit inskrivet för ett barn och dopbevis sedan företeddes, enligt vilket utöver det inskrivna namnet ett eller flera namn hade blivit givna i dopet, skulle även detta eller dessa namn införas i kyrkoboken, oavsett vem som utfärdat dopbeviset. Det var således sak samma, om det var ett dop förrättat av präst i svenska kyrkan eller ett dop förrättat av frikyrkopastor.

Svar på interpellation ang. tolkningen av §§ 16 och 17 folkbokföringsförordningen.

I en av våra länslasarets barnbörds-
husavdelningar födde en hustru en
gosse, och då, såsom ofta brukar ske på
sådana där barnbördshus, dop skulle
förrättas där, frågade man, om hennes
gosse också skulle döpas. »Nej», svara-
de hon, »han skall döpas av vår pastor
hemma. Han skall heta Karl-Gunnar.»
På grund av något missförstånd skrev
man ifrån sjukhuset till pastorsexpedi-
tionen, att gossen skulle heta Karl. När
ett par veckor senare dopbeviset före-
teddes, stod det i detta, att gossen fått
i dopet namnet Karl-Gunnar. Kyrkoher-
den vägrade emellertid att skriva in
detta tillagda namn Gunnar. Han sade:
»Det står här, att man på lasarettet sagt,
att han skall heta Karl.» Då skrev fa-
dern till mig och frågade, hur de skulle
göra, och jag svarade: »Författningen är
tydlig. Gå till kyrkoherden och bed ho-
nom att skriva in det namn barnet fått
i dopet.» Sedan fick jag ett brev från
fadern, där han talade om att kyrkoher-
den sagt: »Nej, jag skriver inte in Gun-
nar.» Fadern frågade vidare i brevet:
»Vad skall jag nu göra?» Jag övertyga-
de mig både hos statistiska centralby-
rån och hos vår främste då levande ex-
pert på kyrko- och folkbokföringsfrå-
gor om att kyrkoherden hade fel, och
jag skrev sedan till fadern: »Gå till
kyrkoherden och säg, att han skall skriva
in det namn barnet fått i dopet.»
För säkerhets skull skrev jag också ett
brev till biskopen. I brevet framhöll jag,
att jag aldrig besvärat J. O. och heller
aldrig komme att göra det för en sådan
liten sak, ty det vore sådant, som borde
kunna ordnas på annat sätt, och bad
biskopen vara vänlig att skriva till
kyrkoherden. Jag fick ett mycket vän-
ligt brev från biskopen, i vilket han
sade, att kyrkoherden efter hans anvis-
ning hade följt författningen, och när
fadern, som inte visste om detta, kom
till kyrkoherden för tredje eller fjärde
gången, visade kyrkoherden, att han
skrivit in fullständiga namnet. Då gäll-

de således, att dopbeviset var det avgö-
rande.

Nu säger statsrådet i 1946 års propo-
sition att vad som gällde före skall i
huvudsak gälla även efter det denna
lag om folkbokföring blivit antagen.
När jag och andra, som vore med här i
riksdagen, när propositionen behandla-
des, läste den, kunde vi väl inte tänka
oss, att detta skulle bli någon kyrkopo-
litisk fråga. Jag förmodar, att herr stats-
rådet betraktade det som en enkel bok-
föringssak. Men i varje fall blev det ut-
tryck som skrevs i propositionen: »döpt
inom svenska kyrkan» eller »dop, för-
rättat eller bekräftat inom svenska kyr-
kan» sådant, att det för visso kan tolkas
på olika sätt.

Den kyrkoherde, som jag talade om
och som vägrade skriva in det namn
som gavs i dopet, är nu inspektör för
kyrkobokföringen. Denne inspektör kom-
mer att av statsrådets svar bliva styrkt
i sin uppfattning, att hans förfarande
var riktigt; han har nu fått statsrådets
auktorisation på sin bättre rätt. Förut
hade han ingen rätt alls.

Nu säger herr statsrådet, att när dis-
senterlagkommittén kommer med sitt
förslag till lag, skall denna fråga tagas
upp. Jag tillåter mig fästa herr statsrå-
dets uppmärksamhet på att statsrådet i
propositionen 1946 säger, att det är frå-
gan om dop, förrättat inom främmande
trossamfund, som dissenterlagkommit-
tén skall ägna uppmärksamhet åt och
komma med förslag om. Herr statsråd,
här är icke fråga om dop förrättat inom
främmande trossamfund, ty de inom-
kyrkliga äro ju inte några främmande.
Således anser jag för min del att det
hade varit möjligt att härvidlag giva
dem rätt, som skriva in det fullständiga
namnet efter dopbeviset. De tolka för-
fattningen på det sätt som förr skedde.

När jag talade med riksbyrån i tele-
fon om detta — om jag får tillåta mig
nämna det — var det en kamrat, pros-
ten Hoppe, som hörde detta samtal och

Svar på interpellation ang. viss ändring av nöjesskatteförordningen.

han kom till mig och sade: Jag hörde vad du sade i telefon och jag skall be att få säga att det aldrig fallit mig in att tveka ett ögonblick, när ett bevis om dop företes, att skriva in det fullständiga namnet. — Men, som sagt, vi få väl återkomma till denna fråga.

Jag vill nämna för herr statsrådet och för kammarens ledamöter, att dis-senterlagkommitténs ledamöter äro och från första stund ha varit fullt eniga därom att i kyrkoboken skall efter detta icke göras någon annan anteckning — i födelse- och dopboken alltså — än om dopet blivit förrättat av en svenska kyrkans präst eller av annan. Och eftersom man hyst denna mening hoppas jag att denna fråga skall lösas, även om det efter detta naturligtvis blir en hel del trassel innan vi komma därhän, att vi fått en lagändring till stånd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på interpellation ang. viss ändring av nöjesskatteförordningen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet WIGFORSS erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Nordström i Kramfors — under hänvisning till vissa i interpellationen anförda exempel på tillämpningen av 1945 års förordning om nöjesskatt — till mig framställt följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat de svårigheter, som den nuvarande lydelsen av nöjesskatteförordningen, i av mig anförda exempel, medför för sådana ideella organisationer som vid olika tillfällen anordna festtillställningar?

Har statsrådet i så fall för avsikt att vidtaga nöjaktiga åtgärder för att snarast möjligt föreslå sådana förändringar i nöjesskatteförordningen att de av mig påtalade olägenheterna elimineras?

Inledningsvis vill jag nämna, att jag i anledning av interpellationen låtit infordra yttranden i ärendet från riksräkenskapsverket och några länsstyrelser.

I interpellationen beröres tillämpningen av två bestämmelser i nöjesskatteförordningen, nämligen

1) bestämmelsen att nöjesskatten vid danstillställning, där utskänkning av alkoholfria drycker må äga rum, skall beräknas på en *minimavgift* av 1 krona 50 öre; och

2) bestämmelsen att ideell organisation inte får åtnjuta skattebefrielse enligt 15 § för nöjestillställning, i vilken *dans* ingår till huvudsaklig del.

Vad den förstnämnda bestämmelsen angår vill jag till en början erinra om vissa uttalanden i 1945 års proposition med förslag till nöjesskatteförordning. I propositionen uttalades, att bestämmelsen om nöjesskatt å restaurangdans är avsedd att gälla även i fråga om sådana danstillställningar som anordnas i en folkpark eller i en folketshuslokal och att den omständigheten, att vid dylika danstillställningar serverings-tvång ej föreligger, inte bör medföra att bestämmelsen om nöjesskatt sättes ur kraft. I propositionen anfördes vidare, att då nöjesskatten vid danstillställningar i folkparker samt i folketshuslokaler och andra dylika samlingslokaler bleve något *lägre* enligt propositionsförslaget än enligt tidigare gällande författning, saknades anledning att överväga särskilda regler om nöjesskatten för sådana tillställningar. Dessa uttalanden föranledde ingen erinran från bevillningsutskottets sida.

Jag vill vidare framhålla, att ideella organisationer genom ifrågavarande stadgande inte berövats möjligheten att bestämma den faktiska inträdesavgiften vid sina tillställningar till ett lägre belopp än 1 krona 50 öre. För en inträdesavgift på t. ex. 75 öre skulle skatten utan stadgandet om den fingerade minimavgiften ha blivit 12 öre; för att

Svar på interpellation ang. viss ändring av nöjesskatteförordningen.

täckta sin merutgift på grund av nyssnämnda stadgande behöver en arrangör inte höja inträdesavgiften med mer än skillnaden mellan skatten för 1 krona 50 öre (vilken skatt uppgår till 23 öre) och dessa 12 öre — eller till 86 öre med lämplig avrundning. Avgiften behöver alltså ingalunda höjas till 1 krona 50 öre. Verkningarna av minimiavgiftsregeln kunna därför knappast anses såsom särskilt betungande för de ideella organisationerna.

Jag vill i fråga om den nu avhandlade bestämmelsen tillägga, att det väsentliga syftet vid införandet av nöjesskatt å restaurangdans var att beskatta danstillställningar på lokaler med serveringsväng. Men det ansågs redan från början, att en osäkerhet i tillämpningen skulle uppkomma, om bestämmelserna begränsades till att gälla enbart dylika tillställningar; skattskyldigheten gjordes därför oberoende av om serveringsväng förelåg eller icke. Enligt vad riksräkenskapsverket anfört i sitt remissyttrande äro enligt ämbetsverkets mening dessa farhågor för tillämpningssvårigheter fortfarande lika motiverade.

Det bör i detta sammanhang vidare påpekas, att bestämmelserna så som de utformats äro tillämpliga även vid danstillställningar, där utskänkning faktiskt icke förekommer. Bestämmelserna äro sålunda tillämpliga, så snart utskänkning i lokalen må äga rum samtidigt med danstillställningen.

Vad härefter angår bestämmelsen i 15 § nöjesskatteförordningen att skattebefrielse inte får åtnjutas för nöjestillställning, i vilken dans ingår till huvudsaklig del, vill jag först erinra om att vid tillkomsten av ifrågavarande bestämmelse det i huvudsak rädde enighet om det berättigade i ett dylikt undantagsstadgande. Diskussionen bör alltså endast gälla frågan om bestämmelsen i praktiken tillämpats på ett tillfredsställande sätt. Beträffande tolkningsfrågan uttalades i 1945 års nöjesskattepro-

position, att vid bedömning av vad som skall anses vara en tillställnings *huvudsakliga* innehåll avgörande betydelse bör tillmätas frågan, vilken del av tillställningen som för den besökande allmänheten ter sig som den väsentliga, och att följaktligen hänsyn icke uteslutande skall tagas till vilken tid som går åt för de olika delarna av tillställningen. I brist på andra bestämningsgrunder lär man emellertid ofta få förutsätta, att den del av viss nöjestillställning, som tagit den längsta tiden i anspråk, också för den besökande allmänheten tett sig som den väsentliga och därmed till huvudsaklig del ingått i nöjestillställningen i fråga. Nøjesskattekontrollen inom riksräkenskapsverket har hittills, enligt vad ämbetsverket upplyst, inte givit upphov till mer än enstaka anmärkningar i detta avseende, vilket synes tyda på att tillämpningssvårigheterna inte varit stora. I icke ringa utsträckning har förmodligen vägledning kunnat hämtas från den praxis, som utbildats vid prövning av liknande frågor enligt tidigare gällande nöjesskatteförordning. Dansen lär sålunda, enligt vad riksräkenskapsverket uppger, i allmänhet betraktas som huvudsak i förhållande till t. ex. sång- eller akrobatuppträdanden men däremot praktiskt taget aldrig i förhållande till teater och revy-föreställningar av normal längd.

Som en sammanfattning av det anförda vill jag uttala, att enligt min mening några starkare skäl för en ändring av nöjesskatteförordningen i de av interpellanten påtalade hänseendena icke för närvarande kunna anses föreligga.

Vidare yttrade

Herr KEMPE: Herr talman! Da interpellanten, herr Nordström i Kramfors, icke haft tillfälle infinna sig vid dagens plenum får jag på hans vägnar tacka herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på interpellationen.

Svar på interpellation ang. bristen på läroböcker.

Även om svaret är något upplysande beträffande tolkningsförfarandet i fråga om nöjesskatteparagraferna, förmodar jag att interpellanten icke kan känna sig helt tillfredsställd med detsamma. Det är nog trots allt ett faktum att man tolkar dessa bestämmelser något olika på skilda orter i landet och att en del myndigheter äro mycket formella och mekaniska i sin tillämpning av nöjesskattebestämmelserna. Jag vet av egen erfarenhet hur lokala myndigheter mycket olika värdera exempelvis möten, där film samtidigt visas. Vid dessa möten är föredraget i allmänhet det väsentligaste och filmen naturligtvis endast ett komplement. Men tar filmen längre tid än föredraget anse en del landsfiskaler att man skall ta ut nöjesskatt.

På den punkten framhåller ju statsrådet i sitt svar följande, som jag tycker är mycket klarläggande i detta fall: »Beträffande tolkningsfrågan uttalades i 1945 års nöjesskatteproposition, att vid bedömning av vad som skall anses vara en tillställnings *huvudsakliga* innehåll avgörande betydelse bör tillmätas frågan, vilken del av tillställningen som för den besökande allmänheten ter sig som den väsentliga och att följaktligen hänsyn icke uteslutande skall tagas till vilken tid som går åt för de olika delarna av tillställningen.» Detta tror jag som sagt bör bli klarläggande för en hel del myndigheter ute i landet.

Det finns trots allt utan tvivel skäl för en översyn av tillämpningsbestämmelserna då det gäller nöjesskatt. Riksdagens mening då förordningen om nöjesskatt behandlades var väl ändå att man skulle underlätta de ideella organisationernas verksamhet. Detta har enligt interpellantens mening icke överallt blivit fallet, och därför ansåg han att regeringen borde ta ett initiativ för att skapa större klarhet och enhetlighet på detta område för att därmed eliminera missförhållanden.

Jag hoppas dock på interpellantens vägnar att statsrådet, trots att han för dagen icke ansett tillräckligt starka skäl härför föreligga, uppmärksammat följer utvecklingen vad det gäller tillämpningen av nöjesskattebestämmelserna och inom en näraliggande framtid vidtar de åtgärder, som enligt interpellantens uppfattning äro nödvändiga till skydd för de ideella föreningarnas verksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 243, bevillningsutskottets betänkande nr 62 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 60 och 61.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.23 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 8 december.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Svar på interpellation ang. bristen på läroböcker.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **WEIJNE**, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Kristensson till mig riktat följande frågor:

1) Vad är anledningen till den brist

Svar på interpellation ang. bristen på läroböcker.

på läroböcker, som förelegat denna hösttermin?

2) Vilka åtgärder ämnar herr statsrådet vidtaga för att en försening av framställningen av läroböcker för framtiden skall kunna undvikas?

De av interpellanten berörda spörsmålen voro på ett relativt tidigt stadium av höstterminen föremål för myndigheternas uppmärksamhet. I en cirkulärskrivelse den 5 oktober 1948 ställde sålunda skolöverstyrelsen till ett antal bokförlag, vilka leverera läro- och läseböcker för skolväsendet, i huvudsak samma frågor som interpellanten nu riktat till mig. Av de inkomna svaren bekräftas, att vissa svårigheter i höst förelegat att i tid och i erforderlig omfattning kunna leverera efterfrågade läroböcker. Ett förlag meddelar sålunda, att, medan intill augusti månads utgång nya upplagor av cirka 130 böcker färdigställts, vid terminens början återstodo ett tjugotal böcker, varav tillgängliga upplagor icke kunde täcka hela behovet. Av dessa färdigställdes under september 8 och under förra hälften av oktober 5 böcker. Ett annat förlag meddelar, att beträffande förlagets böcker svårigheter egentligen blott förelegat beträffande Roths atlas nr 1 för de allmänna läroverken, vilken blivit avsevärt försenad. I övrigt meddelas, att i den mån leverans icke kunnat ske till höstterminens början sådan likväl i allmänhet kunnat komma till stånd under september månads förlopp.

Det är givet att en dylik brist på vissa läroböcker vid höstterminens början — även om den tydligen icke haft den omfattning, som man på sina håll varit benägen att tro — är ägnad att bereda svårigheter och olägenheter vid undervisningen.

Förseningen i bokleveranserna har från förlagens sida angivits till väsentlig del bero på att licenser för pappers-tilldelningen utfärdats sent och att leveranserna av papper från pappersbruken dröjt alltför länge. Såsom exempel på

det sistnämnda må beträffande ett förlag framhållas, att papper, varå licens erhållits i februari respektive juli, levererats från pappersbruken först under juni respektive oktober. På grund härav hade tryckningen av cirka 75 böcker, vilka den 1 juni förelegat i tryckfärdigt skick, måst uppskjutas i avvaktan på pappersleverans. Dessa förhållanden ha i sin tur medfört att belastningen på tryckerier och bokbinderier blivit alltför stark, varav följt en ytterligare förskjutning av framställningsprocessen. Arbetet på tryckerierna och bokbinderierna, som lida brist på arbetskraft, har ofta måst koncentreras till sommaren, då arbetskapateten på grund av semestrarna är mindre.

En annan omständighet, som i viss mån synes ha bidragit till bristen på vissa läroböcker, är, att upplagornas storlek på grund av pappersransoneringen begränsats under vad som eljest varit normalt, vilket många gånger medfört en tidsödande omtryckning. Väntade förändringar i kursplanerna ha måhända också i någon mån gjort förlagen benägna att begränsa upplagornas storlek.

Vidare må i detta sammanhang erinras om att åtgången på skolböcker för varje år avsevärt stegras med hänsyn till den fortgående ökningen av elevantalet. Medan antalet lärjungar i den obligatoriska skolans normalklasser 1—7 läsåret 1945/46 utgjorde 510 000, beräknas motsvarande siffra för innevarande läsår till 572 000 samt för läsåren 1949/50—1956/57 till 590 000, 632 000, 664 000, 709 000, 727 000, 764 000, 776 000 och 792 000. Det är givet att denna starkt ökade efterfrågan på skolböcker i förening med den allmänna stegring i bokproduktionen, som kan förmärkas, måste på tryckerierna ställa krav, som de icke äro i stånd att möta utan ökning av de maskinella resurserna, vilket i sin tur med nuvarande begränsade importmöjligheter stöter på stora svårigheter.

Svar på interpellation ang. bristen på läroböcker.

Av den lämnade redogörelsen för anledningarna till den försenade leveransen av vissa läroböcker torde framgå, att de åtgärder, som under rådande förhållanden kunna vidtagas för att om möjligt förhindra en upprepning, främst böra taga sikte på att åstadkomma en så snabb licensgivning och leverans från pappersbruken som möjligt. I särskilda skrivelser den 15 november 1948 till statens bränslekommission och till Svenska pappersbruksföreningen har skolöverstyrelsen framhållit angelägenheten av att i nämnda hänseendet allt göres för att avhjälpa svårigheterna. Vidare har överstyrelsen i skrivelser till bokförlagen framhållit vikten av att från deras sida alla åtgärder vidtagas i samma syfte. Det torde få förutsättas att från olika håll gemensamma allvarliga ansträngningar komma att göras i syfte, att till ett kommande läsår en försening av leveranserna av läroböcker till skolorna skall kunna om möjligt undvikas eller i varje fall till omfattningen avsevärt begränsas. För skolarbetets behöriga gång är detta otvivelaktigt en viktig förutsättning.

Vidare anförde:

Herr KRISTENSSON: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation.

Innevarande hösttermin har i våra skolor rätt en allvarlig brist på läroböcker, vilket också framgår av herr statsrådets svar. Jag har flera exempel på detta förhållande från min egen hemtrakt, men jag skall inte återge dem, eftersom jag vet att liknande förhållanden också förekommit på andra håll i vårt land; det är alltså en känd företeelse. Givetvis bar detta i hög grad försvårat lärarnas arbete och gjort undervisningen mindre effektiv. Aktiebolaget Svenska Bokförlaget svarar för framställningen av en stor del av läroböckerna. I juni månad i år — närmare

bestämt den 1 juni — hade detta förlag 75 böcker tryckfärdiga, vilkas tryckning uppskjutits av brist på papper. Flertalet av dessa böcker hade legat tryckfärdiga sedan mars månad, och enligt vad man uppgivit från förlaget skulle situationen varit än svårare, om man inte fått låna papper från andra företag. Vid höstterminens början hade, såsom herr statsrådet också uppger — ifrågavarande förlag ungefär 20 böcker som inte voro färdigställda.

Jag har frågat statsrådet efter orsakerna till den brist på läroböcker, som rått denna höst. Jag har frågat efter orsakerna därför att man bör känna till dem för att kunna finna en väg ut ur svårigheterna. Herr statsrådet återger i det avseendet en uppgift från förlagen, att papperslicenserna kommit sent och att leveranser av papper från bruken dröjt för länge. I det fall herr statsrådet omnämnde i svaret hade leveransen från pappersbruket dröjt tre à fyra månader. Vidare uppger herr statsrådet att pappersransoneringen verkat så, att böckerna måst tryckas i för små upplagor, vilket förorsakat en tidsödande omtryckning och även medfört ökade kostnader för förlagen. För framställningen i vårt land av läroböcker åtgå under innevarande år omkring 1 500 ton papper. Hela pappersförbrukningen i vårt land är för närvarande 420 000 ton. För nästa år måste man räkna med en än större förbrukning, men också då kommer pappersåtgången för läroböcker att ligga under en halv procent av den årliga pappersförbrukningen i vårt land. När åtgången på papper för läroböcker är så pass ringa i förhållande till hela förbrukningen, förefaller det ganska egendomligt att pappersransoneringen skall behöva lägga hinder i vägen för en så nödvändig produktion som den nu ifrågavarande. En försening av böckerna med en eller någon månad innebär ju inte en besparing av papper, ty förr eller senare måste ju ändå böckerna komma fram. Det företaller som

Svar på interpellation ang. bristen på läroböcker.

om det på detta område finnes något fel i den nuvarande planhushållningen, något fel i pappersransoneringen.

Herr statsrådet uppger vidare som en bidragande orsak till nuvarande läge, att åtgången av skolböcker väsentligt ökat, framför allt på grund av det växande barnantalet, och herr statsrådet är nog vänlig att i sitt svar ange den stigande kurvan för barnantalet. Allt detta har man emellertid kunnat förutse, jämväl i fråga om pappersransoneringen. I detta sammanhang pekar herr statsrådet på att den maskinella utrustningen vid tryckerierna inte är den bästa, men just därför är det synnerligen angeläget att produktionen av läroböcker flyter jämnt under året. För att så skall kunna ske är det nödvändigt att pappersleveranserna successivt pågå och att man får en stor del av dessa leveranser redan under första halvåret. Det har av något förlag framkastats den tanken, att man skulle från ransonering fritaga finpapperet till böcker. Utan att taga ställning till detta förslag skulle jag vilja säga, att om man inskränkte det hela till att gälla uteslutande finpapper till läroböcker, vore saken värd ett övervägande. Jag vet att svårigheter här erbjuda sig, ty flera förlag trycka både läroböcker och andra böcker, och det är möjligt att de kontrollåtgärder, som måste vidtagas, bli så omfattande, att man fördenskull måste avskrika en sådan lösning. Men om denna linje att frige finpapper till läroböcker från ransonering inte redan är prövad av myndigheterna, förefaller det mig som om man skulle kunna överväga en sådan utväg. Jag säger detta utan att för min del på minsta sätt uttala mig för en sådan lösning.

De åtgärder, som under rådande förhållanden skulle kunna tänkas för att vi skulle kunna komma ur nuvarande svårigheter, anser herr statsrådet framför allt vara snabbare licensgivning för papper och snabbare leverans från pappersbruken. Herr statsrådet åberopade

i det sammanhanget en vädjan från skolöverstyrelsen till bränslekommissionen, Svenska pappersbruksföreningen och förlagen att man från deras sida ville gemensamt sträva efter att få svårigheterna avlägsnade. Jag skulle emellertid vilja ifrågasätta om detta är tillräckligt. Förlagen ha ju redan tidigare upplyst såväl bränslekommissionen som pappersbruken om situationen utan att svårigheterna övervunnits. Kanhända kan det på detta område behövas andra direktiv för pappersransoneringen. Jag skulle i vart fall vilja ge uttryck åt min förvåning om herr statsrådet i denna sak inte har trätt i kontakt med och samrått med handelsministern. Om herr statsrådet gjort det, vore jag tacksam att få veta något närmare om resultatet av dessa överläggningar.

Herr talman! Då jag här efterlyser effektivare åtgärder i detta avseende, gör jag det givetvis därför att jag anser det synnerligen angeläget att kommande år förhindra ett upprepande av en sådan brist på läroböcker, som rått under denna hösttermin.

Fröken NYGREN: Herr talman! Jag vill i detta sammanhang i korthet peka på en fråga, som ligger den nu förevarande mycket nära. Den har visserligen inte berörts i interpellationen och inte heller i skolöverstyrelsens skrivelser till bränslekommissionen och förlagen, men den är inte desto mindre mycket viktig i sammanhanget. Det gäller nödvändigheten av att se till att det finns tillräckligt med papper även till skriv- och räkneböcker, till ritblock och dylikt. Att vi inom skolöverstyrelsen inte togo upp den frågan i det här sammanhanget berodde på att det inte ingått några klagomål över någon brist i det avscendet. Men nu upplyser man från Skriv- & Ritboksaktiebolaget, som svarar för den absolut största delen av denna förbrukningsmateriel för skolornas räkning, att man hyser mycket all-

Svar på interpellation ang. bristen på läroböcker.

varliga farhågor för att man ett kommande år inte skall kunna klara leveranserna. På grund av god lagerhållning har det hittills gått i lås, men nu ha lagren smultit samman, och på efterfrågan på materiel börjar även barnkullarnas ökning att i mycket hög grad inverka. Jag förutsätter att man från skolöverstyrelsens sida kommer att ta upp frågan till ny behandling och göra erforderlig framställning. Jag har dock velat beröra den i detta sammanhang. För den händelse att från regeringens sida skulle givas vissa direktiv till bränslekommissionen, är det nödvändigt att man uppmärksammar att det gäller inte bara läroböckerna utan också skriv- och ritböcker och liknande materiel. Ty om det skulle uppstå allvarlig brist på den sortens materiel, skulle det alldeles säkert komma att visa sig vara en minst lika stor fara för undervisningen som den här påtalade.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Jag finner anledning framhålla ett par ting i anledning av den förda debatten. Jag vill till att börja med poängtera, att den ransonering, som vi ha på papper, inte är konstruerad på ett sådant sätt, att man på den kan ställa samma krav på effektivitet som på andra. Jag håller med herr Kristensson om att det är något fel i planhushållningen, men jag vill fråga om han är beredd att rekommendera en verkligt effektiv ransonering på detta område.

Vi ha lagt upp regleringen av pappersförbrukningen på det sättet, att man gått fram efter en del ganska summariska och generella regler. Vi syfta till en minskad förbrukning av papper på hemmamarknaden, dock inte av den anledningen att det skulle råda brist på papper i landet utan helt enkelt därför att vi anse oss behöva sälja mera papper på export. Det är alldeles

uppenbart att man skulle kunna tänka ut ett system, där de anspråk, som härvidlag ställas på effektivitet, mycket verkningsfullt skulle kunna tillgodoses. Man skulle kunna tillämpa ett beslagsförfarande i fråga om pappersproduktionen och för detta ändamål tillsätta tjänstemän i tillräcklig utsträckning. Så mycken tilltro har jag till tjänstemännen, att jag tror att de skulle kunna klara en sådan arbetsuppgift, men det hela skulle enligt vårt sätt att se bli en för stor apparat. Därför ha vi gått fram efter en annan linje och sagt, att behovet av läroböcker, vetenskapliga tidskrifter och övrig samhällsviktig litteratur vilja vi söka tillgodose med erforderligt papper, men förlagen få arbeta tämligen fritt. Man har sagt att tilldelningen av papper blir så och så stor, men att förlagen, när de fått sina kvantiteter, måste se till att de och de behoven bli täckta, bland annat i fråga om läroböcker. Myndigheterna ha sökt gå till mötes alla rimliga anspråk, som kommit fram från förlagshåll, genom extraleveranser av papper. Pappersförbrukningen för lärobokstryck har emellertid stegrats från ca 900 ton år 1946 till ungefär 1 400 i år. Motsvarande behov för nästa år uppskattas till omkring 2 100 ton.

Det är inte riktigt att säga, som herr Kristensson gjorde, att det borde vara rätt lätt att klara av det hela, därför att bokförlagen, om jag fattade herr Kristensson rätt, fingo bara en halv procent av allt det papper som förbrukas. Det är nu inte så, utan bokförlagen få, om jag minns rätt, något mellan 8 000 och 9 000 ton. Vi ha litat på att bokförlagen även under en friare form av reglering skulle kunna tillgodose ifrågavarande anspråk på lärobokstryck, men i fall av behov har bränslekommissionen härjämte tillfört förlagen extra papperskvantiteter. Jag förutsätter att bränslekommissionen följer dessa ting med uppmärksamhet och tar upp underhandlingar med Svenska pappers-

Svar på interpellation ang. bristen på läroböcker.

bruksföreningen för att leveranserna skola kunna klaras.

Jag vill emellertid påpeka, att om bokförlagen på bästa sätt följt de anvisningar, som vi givit i fråga om denna reglering, så hade de svårigheter inte behövt förekomma — i vart fall inte alla — som nu kommit till synes. Men det är alldeles uppenbart att när ett förlag har att välja mellan olika ting i fråga om användningen av papper, det väl ofta blir så, att den efterfrågan, som finns från allmänhetens sida på förströelselitteratur och andra tryckalster, vill man gärna tillfredsställa, men att man, när det gäller läroböcker och liknande går till myndigheterna och säger, att man inte har något papper, och hemställer att det måtte framskaffas.

Herr FRÖDERBERG: Herr talman! I den nu pågående debatten skall jag be att få ta upp till behandling ett näraliggande spörsmål. Det var med stort intresse jag tog del av herr statsrådets meddelande, huru åtgången på böcker till skolorna stiger år från år. Detta förhållande är emellertid säkert inte beroende enbart på ökningen undan för undan av årskullarna skolpliktiga barn, utan har samband också därmed, att det sedan den fria skolmaterielen infördes har blivit en helt annan förbrukning av all skolmateriel vid skolorna än tidigare.

Läroböckerna vill jag dela upp i två grupper, nämligen dels de böcker, som under hela läsåret alltid äro kvar i klassrummet och som inte få föras därifrån, och dels de böcker, som barnen ta med sig hem för läxläsning. De böcker, som finnas kvar i klassrummen, ha förut ärvts från klass till klass, så länge de varit snygga och rena och läraren inte haft särskild anledning att gallra ut dem, och i fråga om läxböckerna har det varit vanligt, att yngre syskon fått ärva äldre syskon, om nämligen

bokens författare varit densamma och innehållet i stort sett överensstämt med den nyare upplagens. Men i och med att den fria skolmaterielen kom till hand man på många håll infört den principen, att alla barn undan för undan skola ha nya böcker, och det även om ett äldre syskon haft samma bok men inte haft användning för den, då det kommit upp i en högre klass. Det skall med andra ord vara nytt undan för undan åt alla barn! Jag har för min del inte kunnat godkänna denna princip. Eftersom vi nu skola leva sparsamt även på detta område, skulle det vara av intresse att få höra herr statsrådets och chefen för ecklesiastikdepartementet mening i saken. Det kan ju hända att jag härvidlag är ute i ogjord väder och att något cirkulär utsänts i saken, men det skulle vara mycket intressant att få höra herr statsrådets inställning i frågan.

Herr KRISTENSSON: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet yttrade nyss — och där om är jag ense med honom — att när vi ha en pappersransonering, som lägger hinder i vägen för framställningen av läroböcker, fungerar denna ransonering inte på ett tillfredsställande sätt.

Herr statsrådet sade, att vi måste gå in för en exportoffensiv, och även i det avseendet har jag samma uppfattning som han. Men denna exportoffensiv bör enligt min mening inte få lägga hinder i vägen för produktionen av läroböcker i vårt land. Vidare torde man kunna säga, att därigenom att tryckningen av läroböckerna uppskjutes en à två månader, får man inte mera papper för export och alltså inte heller mera främmande valuta in i landet.

Herr statsrådet gjorde gällande att jag på något sätt skulle ha sagt, att det hela var lätt avklarad. Jag sade i stället i fråga om förslaget att undantaga läro-

Svar på interpellation ang. bristen på läroböcker.

böckerna från ransoneringen, att jag inte visste vilken väg som var den rätta. Jag tror nämligen att man i detta avseende kan hysa vissa betänkligheter, och jag har alltså inte ansett vägen vara lätt.

Jag vill vidare fästa herr statsrådets uppmärksamhet på att när jag nämnde att i år vid framställningen av läroböcker åtgått ungefär 1 500 ton papper, så satte jag denna siffra i relation till hela vår pappersförbrukning i år, som uppgår till omkring 420 000 ton. Och med vetskap om att för nästa år beräknas en pappersförbrukning för läroböckernas del — märk väl: inte böcker i allmänhet — av cirka 2 000 ton, sade jag, att denna siffra motsvarade knappt en halv procent av hela vår årliga pappersförbrukning. Till framställning av böcker över huvud taget torde — jag har fått uppgiften från bränslekommisionen — för närvarande åtgå cirka 10 000 ton papper.

Det råder för närvarande brist på läroböcker, och en hel del upplagor måste tryckas om, därför att de visat sig vara för små. Men, herr statsråd, denna brist skjutes nu bara över till nästa år. 1949 måste emellertid ännu flera böcker tryckas än detta år på grund av det ökade barnantalet, om nuvarande principer skola följas. Därför menar jag att man i tid bör tillgripa effektiva åtgärder så att den brist på läroböcker, som vi kunna konstatera denna höst, inte inträder också nästa år.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Jag skall icke med den ärade interpellanten diskutera pappersransoneringens teknik; det gör säkert handelsministern mycket bättre. Men jag vill ändå till interpellanten säga, att när han uppträder och slår larm, så har den centrala skolmyndighet, som har att övervaka dessa saker, gjort detta tidigare. Även

utan interpellantens medverkan hade alltså denna sak blivit uppmärksammat.

Interpellantens partichef ler. Förmodligen tycker han att det är opåkallat att i detta sammanhang blanda in skolöverstyrelsen och tala om vad ett verk som centraldirigerar gör. Jag vet inte om leendet betyder det. Det kanske interpellanten själv kan uttolka i ett senare anförande.

Sedan väntade jag att precis de synpunkter som herr Fröderberg anförde skulle komma fram; de ha också kommit fram i pressen. Där har man nämligen sammanställt de fria läroböckerna med bristen på läroböcker. Om man icke direkt sagt det har man dock likom antytt, att staten alltid reglerar och ordnar så klumpigt, att man icke kan göra detta system med fria läroböcker tillräckligt smidigt utan att tillförseln stoppas upp.

Låt mig säga en sak! Om det finns något statsbidrag som är enkelt, så är det statsbidrag till fri undervisningsmateriel; det utgår nämligen med tio kronor per elev och år. Kommunerna få sedan hushålla hur de själva vilja; de ha ingen redovisningsskyldighet. Allt som sker är att inspektören vid sina besök kontrollerar att eleverna få läroböcker. Följaktligen finns det ingen anledning att blanda ihop dessa saker. Jag kan meddela, att även den punkt, där herr Fröderberg anmärkte, ha myndigheterna tidigare uppmärksammat. Det har kommit ut ett cirkulär, att skoldistriktet kunna låta syskon övertaga böcker som äro välskötta. Följaktligen är även den saken väl ordnad.

Slutligen skulle jag vilja säga, att då det gäller böcker som förvaras i lärorummen, finns ingen anledning till att de skola förnyas hastigare nu än tidigare.

Jag vill sluta med att säga att detta är en allvarlig sak. Den som har ansvaret för skolväsendet är helt naturligt angelägen att man gör det bästa möjliga för att undanröja bristerna. Jag tror

Svar på interpellation ang. bristen på läroböcker.

också att de svårigheter, som nu uppstått och som uppmärksammats, komma att avhjälpas och att bättre förhållanden skola inträda.

Herr FRÖDERBERG: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för att han underströk just detta, att syskon kunna ärva läxböcker och att det icke finns någon anledning att byta böcker i klassrummen tätare än förr. Men det är ju detta som gjorts; det vet jag av erfarenhet och det ville jag ha fram.

Nu hoppas jag, att var och en, som hört herr statsrådets svar, för det med sig till sitt skoldistrikt och gör det känt.

Jag vet mycket väl, att de tio kronor, varmed staten bidrager för varje barn, icke ge plats för slöseri. Men när propositionen framlades betraktades det som en naturlig sak på de flesta håll, att skoldistriktet skulle tillskjuta bristen. Jag vet att på många håll går kostnaden till det dubbla. Man byter verkligen om böcker. Icke blott varje barn skall ha nya läxböcker, utan även böckerna i klassrummen förnyas med ny årskull. Det vet jag av erfarenhet. Men jag hoppas att vi kunna taga fasta på detta statsrådets yttrande och stödja oss på detsamma, när vi vilja få dem där ute i kommunerna att taga litet reson i dessa frågor.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Det är klart att kommunerna skola skjuta till vad som fattas. Men jag vill fråga herr Fröderberg: skola vi införa en centrallidering med detaljerade bestämmelser eller böra kommunerna också i fortsättningen få sköta detta på samma fria sätt som hittills?

Herr KRISTENSSON: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet sade, att skolöverstyrelsen varit inne på detta ärende tidigare än interpellanten. Jag har icke på något sätt, herr statsråd, gjort gällande,

att jag är den förste som anmärkt på detta. Men jag tycker dock att saken är så väsentlig, att jag haft skäl draga fram den här i riksdagen.

Det synes av svaret framgå, att det är själva systemet, stelheden och trögheten däri, som åstadkommer att man icke får papper i rätt tid för tryckning av böckerna. Det tycks vara den väsentliga anledningen till bristen. Jag tycker att detta är värt att uppmärksammas från statsrådets sida.

Det allvarliga med detta är, att jag icke är övertygad om att det räcker med den maning som från skolöverstyrelsen riktats till vederbörande parter. Jag är icke övertygad att det räcker med denna fromma önskan, utan jag tror att man måste efterlysa mera effektiva åtgärder. Det är därför jag hoppas att denna interpellation ändå kan leda till resultat. Det är av största vikt att ifrågavarande brist försvinner och att man nästa år och kommande år icke behöver möta samma situation på detta område.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! För att kammarens ledamöter inte skola få den uppfattningen, att myndigheterna nu genomföra denna handelsreglering på det sätt som herr Kristensson ville göra troligt, nämligen att de bara skjuta på leveranserna, måste jag säga ett par ord.

Det förhåller sig ju icke på det sättet, att bränslekommissionen går ut ifrån att om man får vänta flera månader, man kan spara mera papper. Att man icke förfar så bevisas av vad jag anförde tidigare, när det gällde extra tilldelning till förlagen.

Vidare tror jag att det icke bara är pappersbrukens fel att icke pappersleveranserna i vissa fall kommit i tid. Såvitt jag har mig bekant ha förlagen själva ibland haft mycket svårt att avsluta sig, när det gällt kvaliteter och

Svar på interpellation ang. bristen på läroböcker.

liknande ting, i tillräckligt god tid för att leveranserna skulle kunna gå perfekt.

Här är sålunda ett förhållande som man undan för undan söker rätta till. Eftersom vi veta, att papperskvantiteten till lärobokstrycket är relativt ringa, jämfört med hela vår pappersförbrukning, är det icke fråga om annat än att vi kunna tillgodose önskemålet att ge denna papperstilldelning prioritet före andra leveranser. Det är också så, som statsrådet Weijne framhållit, att vi ökat framställningen av skolböcker och liknande ting. Den som ser på årets bokflod kan icke göra gällande, att den är ett uttryck för större och större pappersbrist. Vi ha faktiskt sökt undan för undan se till att vi kunnat tilldela förlagen papper. Men jag erkänner gärna, att alla önskemål som framkommit icke kunnat tillgodoses. Det sammanhänger med andra synpunkter, som jag icke här skall beröra.

Herr FRÖDERBERG: Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet tog en ton emot mig som om han trodde att jag ville komma åt honom på något sätt. Icke alls! Herr statsrådet har blivit en allt större och större auktoritet för skolfolket i landet. Det är på denna auktoritet jag vill stödja mig, och därför har jag varit angelägen att få ett uttalande av herr statsrådet.

Sedan vill jag bara säga, att jag är icke för centralisering på något sätt utöver den ganska starka kontroll som redan finnes över dessa medels användning. Jag är övertygad, att ett uttalande här, som blir spritt, har mycket, mycket bättre verkan.

Som sagt, jag understryker att jag bara velat ha herr statsrådets stöd för min uppfattning, som jag anser vara riktig. Jag tackar honom uppriktigt för vad han här sagt.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Jag har aldrig tvivlat på folkpartiets välvilja. Jag för-

står att det är idel välvilja mot regeringen som ligger bakom interpellationen! Men däremot skulle jag ha varit tacksam om herr Fröderberg velat svara mera direkt på min fråga. Vi ha nämligen ett statsbidragssystem som ger kommunerna full frihet. Vill herr Fröderberg bevara detta, så att kommunerna skola få behålla sin frihet, eller vill han ha mera reglerande bestämmelser? Det är den saken som jag tycker det skulle vara intressant att få veta. För oss, som äro »centraldirigerande» socialdemokrater, är det väldigt bra att veta var socialliberalerna stå på denna punkt.

Herr KRISTENSSON: Herr talman! Jag vill erinra om att i ett av de fall herr statsrådet talade om i interpellationssvaret begärde, enligt de uppgifter jag fått, förlaget i april månad underhandlingar om ökad kvottilldelning av papper. Det fick licens i juli. Det var samma förlag som hade 75 böcker liggande tryckfärdiga den 1 juni. Flertalet av dessa böcker hade legat tryckfärdiga sedan mars månad. Det hela hade uppehållits av brist på papper. Först i oktober månad fick förlaget den leverans av papper, som det hade licens på i juli.

Jag vill erinra om att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i sitt svar uppger, att åtgärder på detta område skola sättas in beträffande licensgivningen, så att man får den snabbara. Jag vet inte om jag uppfattade herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet rätt, då han ansåg att här föreläge intet fel från bränslekommisionens sida, utan allt vore väl beställt. Jag hoppas att herrar statsråd i detta fall kunna komma på samma våglängd och samma linje, så att vi få en snabbara licensgivning av bränslekommisionen, samt att man överväger om det finnes något fel i direktiven, så att papperet kan levereras snabbare från bruken. För närvarande har man viss till-

Svar på interpellation ang. åtgärder för rensning av visst område av Skagerack från minor.

delning per kvartal med vissa undantag från dessa bestämmelser. Det kanske finnes anledning för det statsråd, som ansvarar för pappersransoneringen, att se litet närmare på direktiven, huruvida man ej kan göra dem fylligare, så att man slipper svårigheter av detta slag.

Herr **FRÖDERBERG**: Jag vill först upplysa herr statsrådet om att jag talade icke för folkpartiet utan som enskild gammal lärare och kommunalman från en landskommun.

Sedan har jag bara att upprepa vad jag nyss sade: Jag vill icke ha någon ändring i de bestämmelser som redan finnas om statsbidrag till skolmateriel. Vad jag ville var bara att få detta auktoritativa uttalande om användningen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **ERICSSON**: Herr talman! Mitt sista inlägg syftade till att för herr Kristensson förklara att inom bränslekommissionen arbetar man icke så att man skjuter ifrån sig. Herr Kristenssons inlägg gjorde i varje fall på mig det intrycket, att han ville göra gällande att myndigheterna skjuta ifrån sig, de söka bara komma ifrån för stunden, och då blir det så mycket svårare sedan. Det var detta jag ville bemöta.

När man säger, att det är fel på direktiven, tror jag icke detta. Det är klart att man kan säga, att en viss mängd finpapper kan man taga undan. Det tror jag också att man kan få bruken med på. De svenska pappersbruken äro ingalunda ovilliga att sälja på hemmamarknaden. Men när direktiven ge vederbörande försörjningsmyndighet möjlighet att ingripa då det är nödvändigt, d. v. s. då det tillämpade systemet icke fungerar, har detta resulterat i att man tagit loss nya kvantiteter undan för undan till speciella ändamål. Det är på detta sätt man hittills klarat situationen någorlunda bra. Vi ämna fortsätta på detta sätt.

Herr **KRISTENSSON**: Herr statsrådet och jag äro överens om att det finnes något fel i den nuvarande ransoneringen, när den lägger hinder i vägen på detta område. Finnes det fel måste det ansvariga statsrådet vara angelägen att finna felet. Jag kan icke anvisa någon väg, men jag vore tacksam, om herr statsrådet vill använda all sin energi för att hitta detta fel. Det bör givetvis då finnas möjlighet till rättelse.

Jag slutar med att uttala den förhoppningen, att det också skall vara möjligt för statsråden att med förenade krafter på detta område förhindra ett upprepande av de nuvarande svårigheterna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2.

Svar på interpellation ang. åtgärder för rensning av visst område av Skagerack från minor.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **VOUGT** erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd till mig framställd interpellation har herr Utbult berört riskerna för sjöfarten och fisket från ett under kriget utlagt minbälte i västra delen av Skagerack samt framställt följande fråga:

Kan statsrådet ställa i utsikt att sådana åtgärder komma att vidtagas, att ifrågavarande område av Skagerack kommer att effektivt rensas från minor?

Med anledning av vad i interpellationen anförts om förekomsten av minor inom förevarande område vill jag något uppehålla mig vid anordningarna för mineringen och de åtgärder som vidtagits till skydd mot denna.

I samband med ockupationen av Norge i april 1940 lade tyskarna ut en minspärr i västra Skagerack mellan Danmark och Norge. Minbältet kompletterades sedermera vid olika tillfällen under åren 1940—45. Sammanlagt torde

Svar på interpellation ang. åtgärder för rensning av visst område av Skagerack från minor.

under dessa år i minbältet ha utlagts omkring 12 700 minor inom ett område av ungefär Skånes storlek. Inom det område norr om Hanstholmens fyr på danska västkusten, där den av interpellanten omnämnda sprängningen av motorfartyget Brasil ägde rum, hade utlagts två linjer minor till ett sammanlagt antal av omkring 475 stycken.

Minorna i Skagerackbältet voro av tre huvudtyper, nämligen hornminor, antenminor och avståndsmenor. Gemensamt för dessa minor är att de anbringas på varierande djup med wire och ankare, som vid utläggningen automatiskt inställer minan på avsett avstånd från vattenytan. I fråga om alla tre mintyperna sker utlösningen på elektrisk väg. En hornmina avfyras så att ett fartyg som stöter mot minan böjer något av hornen varvid utlösning sker. Antennminan som huvudsakligen användes mot ubåtar är försedd med en omkring 20 meter lång antenn som hålles sträckt ovanför minan med en särskild boj. Avfyring sker när ett järnfartyg kommer i kontakt med antennen. De avståndsmenor som förekommit i mineringen torde ha varit s. k. magnetnålsminor. Avfyringsanordningen i en sådan mina utgöres av en rörligt upphängd magnetnål. När ett järnfartyg kommer i närheten av minan, attraheras nålen av fartygets järnmassa och sluter en tändström till laddningen.

Efter krigets slut företogs under ledning av en internationell minsvepningscentral i London minsvepning i de olika farvatten, där minor utlagts under kriget. Svepningsområdena fördelades därvid mellan de deltagande länderna. Hela Skagerackområdet tilldelades Danmark och Norge. Sverige fick på sin lott västkusten, kustområdet runt Skåne och stora delar av Östersjön. För svepningsarbetet funnos tillgängliga noggranna minkartor med angivande av de linjer utefter vilka minorna utlagts. Minsvepningsen i de svenska farvattnen utfördes

synnerligen omsorgsfullt, och det är känt, att så skedde även annorstädes. Upprepade kontrollsvepningar av de genom minkartorna kända eller eljest lokaliserade minlinjerna ha ägt rum. Sedan svepningsarbetena avslutats och protokollen över dessa granskats hos den internationella minsvepningscentralen, har ett internationellt organ för sjöfartsvägarnas angivande i anslutning till minsvepningar förklarat stora delar av de svepta områdena minfria. Detta gäller bl. a. det område, där sprängningen av Brasil inträffade.

Inom Skagerackområdet, där såväl danska och norska som tyska minsvepare deltog, påträffades emellertid under svepningsarbetet endast några hundratal minor, och av de omnämnda 475 minorna utanför Hanstholmens fyr uppsveptes endast en. Detta förhållande förklaras av att minorna efter hand lossnat från sina förankringar och kommit på drift. Så har varit fallet icke blott inom det ifrågavarande området i Skagerack utan även när det gällt andra minbälten. Intill den 1 oktober i år ha enbart vid svenska västkusten av marindistriktet där desarmerats eller sprängts 3 830 minor. De flesta av dessa ha sannolikt härstammat från Skagerackspärren, medan ett mindre antal torde ha kommit från minfält i Nordsjön. Även på andra länders kuster vid Nordsjön och Engelska kanalen ha tusentals minor drivit i land. Vid danska och norska kusterna torde minst omkring 6 000 minor ha oskadliggjorts. Att minorna lossnat från förankringarna har främst berott på att wirarna genom rostbildning småningom försvagats. Det är självfallet att dylika drivande minor, vilkas förekomst inom oberäknliga områden icke kan förhindras genom den mest omsorgsfulla svepning, innebära stora risker för sjöfarten. Man nödgas även räkna med att ett icke obetydligt antal minor blivit kvar inom de svepta områdena till följd

Svar på interpellation ang. åtgärder för rensning av visst område av Skagerack från minor.

av att de legat på havsbotten och därigenom icke fastnat i svepningsanordningarna. Sålunda ha säkerligen en del minor vid utläggningen icke frigjorts från sitt ankare utan fastlåsta vid detta sjunkit till botten. De kunna sedermera antingen ha frigjorts från ankaret genom wirens sönderrostning eller med wiren fastsittande vid ankaret stigit upp från botten i samband med bottenfiske eller stark sjöhävning. Det synes antagligt, att Brasil träffats av en sådan förankrad mina.

Såsom interpellanten omnämnt ha anmälningar om förekomsten av förankrade minor inom Skagerackområdet i en del fall gjorts till svenska marinmyndigheter av svenska fiskare. Rapporter härom ha omedelbart avgivits till myndigheterna i det land, som den internationella minsvepningscentralen tilldelat området i fråga i minsvepningshänseende, eller sålunda enligt vad förut angivits Danmark eller Norge. Områden, inom vilka minor sålunda rapporterats påträffade, ha genom de internationella organen i London riskförklarats, och åtgärder ha vidtagits för röjning av minorna. Fyra sådana fall ha inträffat i Skagerack. Efter företagen kontroll ha områdena åter öppnats för trafik.

Oaktat de omfattande åtgärder, som genom internationell samverkan vidtagits för minröjning, måste det sålunda beklagligtvis konstateras, att vissa risker för sjöfarten och fisket alltjämt förefinnas genom drivande eller kvarliggande förankrade minor. Dessa risker ha också upprepade gånger framhållits av svenska myndigheter. Vaksamhet mot minfara är även i fortsättningen av nöden.

När jag förut något berörde det internationella minsvepningsarbetet nämnde jag, att svepningsområdena fördelats mellan de deltagande länderna och att därvid hela Skagerackområdet tillde-

lats Danmark och Norge. Det är naturligt, att fördelningen av svepningsområdena skedde i princip så, att de olika länderna skulle svara för sina egna hemmavatten. Lika litet som minsprängning av ett danskt fartyg inom svenskt område skulle tänkas ge danska myndigheter anledning att företa minsvepning inom detta svenska område, lika litet kan en sådan olycka, som drabbar ett svenskt fartyg på danskt område, tänkas föranleda åtgärder från svensk sida inom det danska området. Den av interpellanten framställda frågan, om jag kan ställa i utsikt åtgärder för effektiv rensning av minor inom det berörda området i Skagerack, måste jag därför besvara så, att särskilda åtgärder i detta hänseende från svenska myndigheters sida icke äro möjliga. Enligt vad jag inhämtat ha de danska myndigheterna icke för avsikt att verkställa förnyad minsvepning med anledning av Brasilolyckan.

Vidare anförde:

Herr UTBULT: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min interpellation.

Emellertid känner jag mig icke belåten med slutklämman i statsrådets svar, nämligen att ingenting kommer att göras från vare sig svensk eller dansk sida för att få till stånd en ny undersökning om befintliga förankrade minor i de ifrågavarande farvattnen. Jag hade trott, att denna fråga var av så vital betydelse för svensk sjöfart och svenskt fiske, att en ny kontrollsvepning bort komma till stånd, vare sig denna skulle ha företagits av svenska eller av danska minsvepare eller av båda gemensamt.

Av statsrådets svar framgår, att i den s. k. Skagerackspärren utlagts omkring 12 700 minor, och inom ett visst mindre

Svar på interpellation ang. åtgärder för rensning av visst område av Skagerack från minor.

område norr om Hanstholmens fyr på danska västkusten, där den omnämnda minsprängningen av motorfartyget Brasil ägde rum, hade utlagts omkring 475 minor. Av de omnämnda 12 700 minorna påträffades av danska, norska och tyska minsvepare sammanlagt endast några hundratal minor, och av de nämnda 475 minorna uppsveptes endast en — säger en — mina. Trots dessa dåliga resultat ha områdena förklarats för minfria, och sjöfarten har dirigerats över dessa områden.

Att så få minor påträffats förklaras av att minorerna efter hand lossnat från sina förankringar och kommit på drift. Detta är till stor del riktigt, men ett faktum är att ett ganska stort antal minor legat kvar för sina förankringar, och det är dessa minor som gång efter annan observerats och påträffats av våra fiskare under fiske i dessa farvattnen. Vid ett tillfälle hade danska fiskare rapporterat minor nordnordväst om Hanstholmen, vilket resulterade i att per radio även här i Sverige kungjordes att ett nytt minbälte upptäckts på nämnda plats.

Fram till den 23 oktober, då motorfartyget Brasil minsprängdes, hade våra fiskare vecka efter vecka påträffat förankrade minor inte bara på ett ställe utan på ganska stora områden. Vid ett tillfälle kom en fiskebåt upp i förankrade minor två gånger på en dag med cirka 15 distansminuters avstånd. En annan båt påträffade förankrade minor fem veckor i sträck under fiske.

I statsrådets svar framhålles bland annat, att trots vad som gjorts för att avlägsna minorerna det beklagligtvis måste konstateras, att risker för sjöfarten och fisket alltjämt föreligga och att vaksamhet mot minfaran även i fortsättningen är av nöden.

Som jag påpekat i min interpellation ha våra fiskare varit mycket vaksamma under fisket, framför allt i det område

av Skagerack, som det i detta sammanhang är fråga om, och de ha hellre låtit sin fiskredskap gå förlorad än de utsatt sig för faran att bli minsprängda. Vad beträffar sjöfarten i övrigt så kunna ju inte gärna ångfartygen, som gå sin väg rakt fram, vara vaksamma på annat sätt än mot flytande minor och under dagsljus.

Då nu statsrådet konstaterat, att några åtgärder för vidare rensning från minor på det ifrågavarande området i Skagerack icke komma att vidtagas vare sig från svensk eller från annat lands sida, får man utgå ifrån, att därest vi få en del hårda stormar i Skagerack under vintern, kvarblivna förankrade minor komma att slita sig loss, så att minorerna äro borta till våren, då våra fiskare på allvar skola taga upp sitt fiske igen på ifrågavarande område.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet VOUGT: Herr talman! För att inte den ärade interpellanten skall tro, att jag är okänslig för de synpunkter han framhållit, vill jag säga, att jag givetvis djupt beklagar, att det inte är möjligt för oss att på nytt svepa de områden, där svepning skulle kunna anses behöflig och möjlig. Det är emellertid så, att detta arbete måste utföras med hjälp av minsvepare, och dessa kräva en viss personal, som vi inte ha tillgång till. Skulle vi nödgas ta sådan personal i anspråk, skulle det i stor utsträckning bli fiskarbefolkningen på Västkusten som finge släppa till sjömän och reservbefäl. Det är just svårigheten att få folk, både i Sverige och på andra håll, som gjort att man måst inskränka minsvepningen, sedan den stora och avgörande svepningen efter kriget ansetts avslutad.

Överläggningen var härmed slutad.

Svar på interpellation ang. beredande av ökat skydd för markägare vid vissa vattenregleringar.

§ 3.

Svar på interpellation ang. beredande av ökat skydd för markägare vid vissa vattenregleringar.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Pettersson i Ersbacken till mig framställt en interpellation som ger uttryck för önskemålet, att lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering snarast möjligt skall sättas ur tillämpning.

När denna lag tillkom — kort efter krigsutbrottet — var syftet därmed att snabbt bereda möjlighet till ökat tillgodogörande av vattenkraft och därigenom till besparingar i förbrukningen av kol och annat bränsle. Lagen innefattar av denna anledning vissa lättnader i förhållande till vattenlagens regler. Den praktiskt viktigaste skillnaden gäller behandlingen av ersättningsfrågor. Enligt vattenlagen skall vattendomstolen, när den ger tillstånd till ett företag, samtidigt därmed fastställa ersättning för de skador och olägenheter, som företaget i olika hänseenden kan medföra, och dessa ersättningar skola utbetalas, innan företaget får igångsättas. Vid meddelande av tillstånd till tillfällig reglering enligt 1939 års lag äger däremot vattendomstolen, där det kräves för att undvika dröjsmål med regleringen, uppskjuta prövningen av uppkomna ersättningsfrågor till en senare tidpunkt. Stadgandet härom kompletteras dock med vissa bestämmelser till de skadelidandes skydd, delvis tillkomna genom en lagändring år 1943. Om det kan antagas, att en sakägare kommer att lida skada eller intrång som medför svårighet för honom att vinna sin utkomst eller att fullgöra honom åvilande förpliktelser, skall sålunda

ersättning till honom helt eller delvis fastställas på förhand. Vattendomstolen kan också eljest, i avbidan på närmare utredning, utdöma belopp, som med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt, i avräkning på den ersättning som slutligen bestämmes. I övrigt skall vattnerättsdomaren tillse, att ersättning bestämmes så snart ske kan.

1939 års lag är en s. k. fullmaktslag. Förordnande om dess tillämpning kan meddelas för viss tid eller tills vidare. Den 20 oktober 1939 — samtidigt med lagens utfärdande — meddelades förordnande om dess tillämpning tills vidare.

I skrivelse den 30 maj 1947 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville till övervägande upptaga frågan, huruvida förordnandet om tillämpning av 1939 års lag kunde upphävas. Interpellanten har nu erinrat om denna framställning och i anslutning därtill frågat, huruvida jag anser nuvarande lagbestämmelser rörande exploatering av vattenkraft ge tillräckligt skydd för markägarna eller — om denna fråga besvaras nekande — huruvida jag är villig att medverka till att riksdagens beslut snarast effektueras.

Jag kommer i det följande endast att sysselsätta mig med frågan om möjligheten att sätta 1939 års lag ur tillämpning. För den händelse interpellanten med sin första fråga — rörande det skydd som genom nuvarande bestämmelser om exploatering av vattenkraft beredes markägare — skulle ha åsyftat även bestämmelserna i själva vattenlagen, vill jag emellertid erinra om att särskilda sakkunniga i december 1945 tillkallades för att behandla frågor om ändringar i vattenlagen. I september 1947 avlämnade de sakkunniga en promemoria med förslag till vissa ändringar i lagen, men åtskilliga framställningar, som överlämnats till de sakkunniga, ha ännu icke av dem slutbehandlats. Dit hör bl. a. riksdagens skri-

Svar på interpellation ang. beredande av ökat skydd för markägare vid vissa vattenregleringar.

velse den 13 juni 1947 med begäran om utredning av frågan om gottgörelse till bygd för skada, som föranledes av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar, m. m.

Beträffande 1939 års lag vill jag vitsorda, att bestämmelserna om behandlingen av ersättningsfrågor äro principiellt betänkliga. För normala förhållanden måste det sägas vara en riktig ordning, att ersättningar för skada till följd av ett vattenbyggnadsföretag bestämmas och betalas innan företaget igångsättes. Det avsteg från vattenlagens regler i detta hänseende, som 1939 års lag innebär, kan endast försvaras med en hänvisning till de mycket allvarliga problem, som kriget och därmed sammanhängande förhållanden medfört för kraftförsörjningen. Olägenheterna av en tillämpning av 1939 års lag minskas dock avsevärt i den mån vattendomstolarna begagna sig av möjligheten att utdöma provisoriskt bestämda ersättningar. Efter vad jag har mig bekant sker detta i stor utsträckning, särskilt vid Norrbygdens vattendomstol, som handlägger flertalet av de större och mera ingripande tillfälliga regleringarna. I fråga om det av interpellanten omtalade målet om regleringen vid Avesta Storfors i Dalälven, vilken reglering utövats under en följd av år utan att ersättningar utdömts, torde särskilda förhållanden föreligga, sammanhängande bl. a. därmed, att den före regleringen gällande dämmningsrätten är tvistig. Behandlingen av detta mål bör därför icke anföras såsom något typfall för den provisoriska lagens tillämpning. Målet visar dock att denna lag stundom kan leda till en beklaglig minskning i det skydd för den jordbrukande befolkningen, som under normala förhållanden bör upprätthållas.

Vad jag redan sagt torde tillräckligt tydligt visa, att jag har stor förstäelse för önskemålet att 1939 års lag snarast möjligt skall sättas ur tillämpning. Vi

måste emellertid hålla i minnet, att kraftsituationen allttjämt är ansträngd och lätt nog kan ytterligare skärpas. Visserligen har sedan krigets början arbetet på tillgodogörandet av landets vattenkraft bedrivits i forcerat tempo, men efterfrågan på elektrisk kraft har ökat ännu snabbare än tillgången. I väsentlig mån har detta berott på att den elektriska kraften i allt större utsträckning tagits i anspråk för industriella behov, ej minst inom utpräglade exportnäringar såsom malmbrytning och metallindustri, pappersmasse- och pappersindustri samt kemisk-teknisk industri. Ökningen i efterfrågan på elektrisk kraft kommer med säkerhet att fortsätta under de närmaste åren, och utbyggnadsverksamheten pågår allttjämt utan avmattning. Jag vill i detta sammanhang erinra om att i den nyligen framlagda s. k. fyraårsplanen — som särskilt tar sikte på möjligheten att öka vår export — betecknas den fortsatta utbyggnaden av vattenkraften som en av de viktigaste grundvalarna för utvecklingen av större produktion och effektivitet. Denna utbyggnad skall därför enligt planen tillmätas en hög prioritet i programmet för höjande av våra produktiva resurser.

Vid bedömande av kraftsituationen bör man också observera värmekraftens minskade roll för kraftförsörjningen. Tidigare har det varit möjligt att under vattenbristtider fylla ut kraftbristen med värmekraft. Den omfattande utbyggnad av vattenkraft, som ägt rum sedan krigsutbrottet, har emellertid försiggått utan någon motsvarande ökning av värmekraftverken. I nuvarande situation är det därför icke möjligt att mer än delvis kompensera bristande vattentillgång med ökad värmekraftproduktion. Härav följer, att det under torrår kan bli nödvändigt att tillgripa konsumtionsbegränsande åtgärder, som sannolikt måste gå ut även över exportindustrien. Jag behöver inte

Svar på interpellation ang. beredande av ökat skydd för markägare vid vissa vattenregleringar.

närmare utveckla, vilka allvarliga störningar detta skulle medföra för den forcering av exporten, om vars nödvändighet i dagens läge alla torde vara ense. Någon nämnvärd ökning av värmekraftsreserver kan man inte räkna med för de närmaste åren. Det är ju också av kända skäl nödvändigt att hålla kolförbrukningen på så låg nivå som möjligt, och det är därför önskvärt att icke behöva anlita värmekraft i större utsträckning.

Med hänsyn till de omständigheter, som jag här berört, bör man enligt min mening icke i nuvarande läge inskränka möjligheterna att snabbt genomföra behövliga vattenregleringar. Jag vill i samband därmed påpeka, att regleringsföretagen i huvudsak endast kräva insats av arbetskraft och inhemskt byggnadsmaterial och icke — såsom kraftstationerna — tillika anstränga verkstadsindustrien. I stort sett kunna regleringarna också genomföras utan anlåtande av utländsk valuta.

Vid 1946 års riksdag antogos vissa tillägsbestämmelser till slutstadgandet i 1939 års lag. Dessa bestämmelser taga sikte på den situation som uppkommer, då förordnandet om lagens tillämpning upphäves. Ett särskilt stadgande syftar till att möjliggöra en smidig avveckling av de många tillfälliga regleringar, som äro avsedda att efterföljas av permanenta regleringar. Det ligger nära till hands att fråga, om icke dessa övergångsbestämmelser innefatta tillräckliga garantier för att kraftförsörjningen icke skall behöva lida avbräck genom att förordnandet om tillämpning av 1939 års lag upphäves. Om man endast hade att taga hänsyn till regleringar, som äro avsedda att bli bestående för framtiden, kunde man möjligen anse så vara förhållandet. Då jag överväger konsekvenserna av att redan nu upphäva förordnandet tänker jag emellertid icke blott på sådana regleringar. Jag avser i stället en sådan

situation, som förelåg exempelvis förra vintern. Efter en torr sommar och höst var fyllnadsgraden i regleringsmagasinen låg, och det blev nödvändigt att tillgripa kraftransonering. I detta läge var det av stort värde att med stöd av hastigt utverkade tillstånd enligt 1939 års lag kunna utnyttja vissa vattenmagasin hårdare än de ordinarie regleringsbestämmelserna tilläto. Enligt min mening vore det icke försvarligt att i nuvarande läge avhända sig möjligheten att i händelse av en ny utpräglad vattenbristperiod tillgripa liknande provisoriska åtgärder.

Jag har förut nämnt, att det föreligger ett förslag till ändringar i vattenlagen, avgivet av särskilda sakkunniga i september 1947. Bl. a. föreslås däri vissa uppmjukningar av det i vattenlagen föreskrivna förfarandet i ansökningsmål. Förslaget torde emellertid i dessa delar knappast innebära något mera väsentligt utöver en legalisering av den praxis, som redan nu tillämpas vid vattendomstolarna i mål, som handläggas enligt den ordinarie vattenlagen. När det gäller att snabbt kunna genomföra angelägna regleringar, kunna sålunda de föreslagna nya bestämmelserna i vattenlagen icke ersätta 1939 års lag.

Enligt min mening kräver alltså läget, att förordnandet om tillämpning av 1939 års lag får gälla ännu någon tid. Emellertid måste man givetvis på allt sätt söka minska olägenheterna härav för dem, som beröras av regleringarna, främst den jordbrukande befolkningen i regleringsområdena. I fråga om sådana regleringar, som äro avsedda att bestå för framtiden, är det sålunda angeläget, att meddelade tillstånd enligt 1939 års lag icke slentrianmässigt förnyas utan snarast möjligt utbytas mot tillstånd enligt vattenlagen, så att engångsersättningar för skada och intrång av regleringarna bli fastställda och utbetalade. Där tillfällig reglering utövas under en följd av år, är det också vik-

Svar på interpellation ang. beredande av ökat skydd för markägare vid vissa vattenregleringar.

tigt, att vattendomstolarna utan alltför stor försiktighet begagna den av lagen anvisade möjligheten att utdöma förskottsersättningar.

Härpå anförde

Herr PETERSSON i Ersbacken: Herr talman! Den brist, som 1939 uppstod på elektrisk energi, måste givetvis fyllas, och för att möjliggöra detta tillkom 1939 års lag. De missförhållanden, som därefter uppstått, ha sin grund i en synnerligen olycklig politik från vattenfallsstyrelsens sida. Styrelsen har nämligen icke lagt sig vinn om en fullt motiverad utbyggnad av vattenkraften. I detta avseende må påpekas den skillnad som föreligger mellan å ena sidan den vattenkraftspolitik, som förts av vattenfallsstyrelsen, och å andra sidan den som förts av Stockholms stad.

Som läget nu är utgöra de enligt 1939 års lag lämnade regleringstillstånden huvudparten. Detta innebär, att det stora flertalet dagsaktuella regleringar är av tillfällig art, och som en följd härav äro icke skadorna i nämnvärd grad reglerade. För sökandena är det en mycket stor ekonomisk fördel att få en reglering enligt 1939 års lag förlängd period efter period utan att behöva ersätta den uppkomna skadan. Denna situation är mycket typisk beträffande Avesta Storfors. Vid senaste behandling av frågan om reglering av Avesta Storfors erhöll sökanden det tredje tillståndet enligt 1939 års lag och samtidigt en väsentligt förhöjd dämpningsrätt. De särskilda förhållanden, som förefinnas i detta mål, utgöra kanske icke ett typfall för den provisoriska lagens tillämpning men ett gott exempel på de skadliga konsekvenser, som den provisoriska lagen har för markägarna. Det kan ifrågasättas, om det icke finns anledning att i någon form söka att väsentligt öka sökandens intresse för att få fram en definitiv

reglering. Som exempel må anföras det förslag, som framförts i RLF:s remissyttrande, nämligen att det första tillståndet enligt 1939 års lag skulle behandlas såsom hittills, men vid begäran om förlängning enligt samma lag skulle regleringen avgiftsbeläggas på ett sådant sätt, att sökanden icke hade någon ekonomisk fördel av ett sådant tillstånd.

Jag instämmer helt i de synpunkter som framförts angående önskvärldheten att snarast möjligt få fram mesta möjliga elektriska energi ur våra vattendrag. Främsta återhållande faktorn är emellertid den till ytterlighet ökade arbetsbörda, som kommit att påvåla vattendomstolarna och som omöjliggör för dessa att hinna avverka målen i den takt, som är önskvärd och nödvändig, om en känsla av rättssäkerhet hos markägarna skall finnas kvar. Norrbygdens vattendomstol har visserligen utökats till tre avdelningar, men detta är ingen tillräcklig lösning. Skall det bli tal om någon lättnad i arbetsbördan och en något så när rimlig tid för målens behandling, måste Norrbygdens vattendomstol ytterligare väsentligt utökas liksom också vattenöverdomstolen. Som det nu är hinna icke domstolarna att i tillräcklig grad bedöma regleringsfrågorna efter den provisoriska lagen, och därför kan icke bestämmelsen om förhandsbetalning för skador få önskvärd tillämpning.

Jag konstaterar slutligen, att de särskilda sakkunniga, som i december 1945 tillkallats för att behandla frågor om ändringar i vattenlagen, i september 1947 avlämnat en PM rörande vissa ändringar, men att andra framställningar föreligga, bl. a. riksdagens skrivelse av den 13 juni 1947, som icke slutbehandlats av de sakkunniga.

Med hänsyn till frågornas mycket stora betydelse, sedd mot bakgrunden av att regleringsarbeten pågå i nästan alla vattendrag i Norrland, är det myc-

Förordning ang. taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning, m. m.

ket viktigt att dessa sakkunniga taga ställning till det förslag som framförts.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 5.

Förordning ang. taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning, m. m., jämte en i ämnet väckt motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr SKÖLDIN: Herr talman! Det är inte för att göra någon erinran mot bevillningsutskottet som jag har begärt ordet, utan närmast för att ställa en fråga till utskottets ordförande.

Det finns anledning att befara, att bestämmelserna i detta betänkande komma att bli föremål för felaktiga tolkningar, om vi inte få klarhet på en viss punkt. Man kan nämligen befara att folk föreställer sig, att bevillningsutskottet accepterat den mening, som kommit till uttryck i den väckta motionen, nämligen att Stockholms stad är universalarvinge, som det ordagrant heter i motionen, till restskatter från inkorporerade områden. Man gör i motionen

gällande, att Stockholm får övertaga samtliga skulder från dessa områden. Det förhåller sig emellertid inte på det sättet. Sundbybergs stad har fått övertaga en skuld för ett prästgårdsbygge på 13 710 kronor, och därutöver får staden även övertaga en skuld från Duvbo municipalsamhälle på 70 350 kronor. Jag nämner dessa siffror endast för att belysa vederhäftigheten hos motionären i detta avseende.

Då man, som jag sade, kan befara att bevillningsutskottets betänkande tolkas så, att utskottet accepterat de synpunkter, som motionären framfört, nämligen att det tillkommer Stockholms stad att överta alla dessa restskatter, vore jag tacksam för att få ett klart besked av bevillningsutskottets ordförande om vad utskottet anser om denna fråga. Personligen tycker jag visserligen det är uppenbart hur uttalandet bör tolkas, men eftersom det kan tänkas uppstå tvist på denna punkt, vore det bra om man kunde få ett besked antecknat till riksdagens protokoll.

Herr SKOGLUND i Doverstorp: Herr talman! Den proposition vi nu behandla har föranletts av uppbördsreformen. Det är förklarligt att en så genomgripande omändring av systemet för upptagande av skatt medför vissa besvärligheter och att det fordras vissa kompletteringar. Det som mest intresserar skattebetalarna är nog den tilläggs-skatt till 1947 års skatt, som många nu begåvats med.

Jag har tänkt mig att med herr talmannens tillåtelse ställa en fråga om hur stort det belopp är, som nu skall tas ut av 1947 års skatt. Om finansministern hade varit närvarande, kanske jag skulle kunnat få svar på den frågan. Jag tror det är nödvändigt att man uppger siffran för att hindra att det sprids felaktiga uppgifter bland människorna. Det är en allmän uppfattning, att det

Uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande.

rör sig om ett mycket stort belopp, men ingen vet exakt hur stort det är. Jag har hört en uppgift, som jag inte håller för otrolig men som jag inte kunnat kontrollera, att det rör sig om mellan 800 och 1 000 miljoner kronor, alltså att det skall tas ut ytterligare nära en miljard i skatt.

Då finansministern inte är närvarande, kan jag alltså inte få något svar, men jag upprepar, herr talman, att det vore bra om man vid första lämpliga tillfälle ville klargöra denna sak för svenska folket.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Jag begärde ordet närmast i anledning av den fråga som herr Sköldin ställde.

Bevillningsutskottets här föreliggande förslag innebär ingen saklig ändring av den kungl. propositionen. Vad det innebär är endast att de fall, i vilka Kungl. Maj:t tidigare meddelat beslut, icke skola behöva underkastas ny prövning av Kungl. Maj:t.

Spångatvisten, som herr Sköldin här drog upp, intresserar mig mycket litet, och jag tänker inte alls lägga mig i den. Kungl. Maj:t eller någon annan myndighet får väl utreda, huruvida det beslut Kungl. Maj:t fattat i inkorporeringsfrågan är av sådan karaktär, att den nya förordningen icke behöver tillämpas. Det tillkommer icke bevillningsutskottet att göra den tolkningen. Jag vill emellertid påpeka för herr Sköldin, att utskottet i slutet av sitt betänkande gör en rätt kraftig korrigerings motionärens uppfattning om landstingets andel i skatten.

Jag skulle kunna nöja mig med att säga detta, men jag vill med anledning av herr Skoglunds fråga meddela, att kammaren på onsdag skall behandla propositionen om uppskov med den efterkommande skatten och att vi då kanske kunna få klarhet på den punkt herr Skoglund vidrörde. Jag vill emellertid säga, att de siffror jag har hört

väsentligen understiga de av herr Skoglund här nämnda.

Överläggningen var härmed slutad. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 60, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 22 oktober 1948 dagtecknad proposition, nr 308, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring.

Kungl. Maj:ts berörda förslag innefattade i huvudsak anstånd med sjukförsäkringslagens ikraftträdande till den 1 juli 1951.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft fyra i anledning av densamma väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionen I: 447 bifalla förevarande proposition, nr 308; samt

B. att motionerna I: 448 samt II: 625 och II: 626, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i sin motivering anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAGÅRD: Herr talman! I en interpellationsdebatt i denna kammare

Uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande.

för en tid sedan angående uppskov med kommunindelningens genomförande framkastades frågan om man inte i sammanhang med ett sådant uppskov också måste tänka sig en förändring beträffande tidpunkten för ikraftträdandet av sjukförsäkringen i dess nya obligatoriska form. Det har nu kommit ett svar på den frågan, kan man säga, i form av den proposition som nu föreligger.

I samband med behandlingen av detta ärende har jag för min del yrkat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att de synpunkter beträffande organisationen av socialförsäkringen som framföras i det senast avgivna betänkandet angående arbetslöshetsförsäkring — det avlämnades någon gång under sistlidna september månad — skulle göras till föremål för särskilt beaktande vid det fortsatta arbetet för tillrättläggande av sjukförsäkringen. Jag har varit angelägen att betona nödvändigheten av att man på detta tidiga stadium tar upp frågan om den samordning, som där är föreslagen mellan olika former av socialförsäkring, sjukförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, folkpensionering och den blivande moderskapsförsäkringen.

Jag vet inte för vilken gång i ordningen jag betonar nödvändigheten av att man, när man går vidare på reformsträvandenas väg, inte försummar att ta upp frågan om hur detta skall ske, vilka former som skola användas för det blivande arbetet på detta område. Det har emellertid lika många gånger uraktlåtits att ta hänsyn härtill. Denna synpunkt har jag ansett så viktig, att jag inte kunnat låta bli att i detta sammanhang stryka under en begäran om att den allvarligt måtte upptas till prövning. Utskottet har på den punkten helt och hållet understrukit det önskemål jag för min del uttryckt, varför jag kan anse, att jag vunnit mitt syfte och egentligen inte har något yrkande om särskild skrivelse.

I fråga om övriga motioner skulle jag egentligen avstå från att yttra mig, eftersom jag inte gjort något yrkande på dessa punkter, men jag vill i alla fall i ett par avseenden göra några reflexioner. Jag vill säga — vilket kanske låter underligt — att jag inte kan godtaga den allmänna mening, som framträder, nämligen att om man genomför fri sjukhusvård, skulle tillströmningen till sjukhusen bli oerhört stark. Jag kan i det sammanhanget åberopa följande fakta. Vi ha redan nu fri sjukhusvård i mycket stor utsträckning. Sjukvårdarna ha nått den omfattningen, att man nu har bortåt fyra miljoner försäkrade, om försäkringstagarnas barn medräknas. Det betyder, att cirka 60 % av medborgarna redan ha fri sjukhusvård. Till detta kommer den inte obetydliga del som genom fattigvårdens och barnavårdens ingripande har fri sjukhusvård. Hur stor procent som totalt redan nu tillförsäkras fri sjukhusvård kan jag inte med visshet uttala mig om, men nog är det bortåt tre fjärdedelar av hela antalet medborgare. Att återstående 25 % eller mindre av medborgarna skulle ha så förfärligt stark åstundan att söka sig till sjukhusen är inte tänkbart. Jag säger detta endast för att i min ringa mån försöka belysa saken.

Det hindrar emellertid inte, att man måste tänka igenom problemet synnerligen noga, även om man inte får stirra på svårigheterna alltför mycket. Hur nödvändigt det än är att utbygga sjukhusen på ett helt annat sätt än vi för närvarande förmå göra eller under den sistförflutna tiden kunnat göra, är det kanske i alla fall inte någon absolut förutsättning för att kunna genomföra sjukförsäkringen, även om det är högeligen önskvärt. Man nödgas nog låta de ansvariga läkarna fortsätta sin sovring av det klientel, som strömmar till sjukhusen.

Det finns emellertid andra skäl att göra reflexioner i detta sammanhang. Jag måste då först beklaga den avvikel-

Uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande.

sen från det ursprungligen uppgjorda förslaget beträffande sjukförsäkringen, att vi byggde upp försäkringen på två skilda linjer, av vilka den ena innebär ett slags enhetshjälp på 3 kronor 50 öre om dagen och på vilken lägges en andra, som utgör en ny anordning, som ytterst bygger på frivillig anslutning. Jag måste ännu en gång beklaga denna utveckling. Emellertid är det väl inte möjligt att för ögonblicket göra något åt den saken. Socialministern har tyvärr bundit sig ganska starkt vid denna anordning och kan givetvis inte nu rygga.

Det ekonomiska läget utgör en verklig anledning att uppskjuta igångsättandet av den nya obligatoriska försäkringen, och ett uppskov kan anses nödvändigt även av andra skäl. Ur allmänt social synpunkt är det emellertid önskvärt, att man inte skjuter alltför länge på genomförandet av den obligatoriska försäkring varom preliminärt beslut fattats vid 1946 års riksdag. Den utgör nämligen en nödvändig del av det stora reformprogram, som är uppgjort och som vi alla anslutit oss till. Det framgår klart, att utskottet inte för sin del är främmande för ytterligare uppskov, som måhända nödvändiggöres av andra anordningar vi velat genomföra i olika avseenden. Utskottet har inte velat binda sig på den punkten utan antytt, att om och när detta framstår som nödvändigt, må frågan ånyo upptagas. Därför har jag, herr talman, inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! I fråga om anpassningen av den nya sjukförsäkringen till det förslag, som socialvårdskommittén senare har kommit med, särskilt i sammanhang med arbetslöshetsförsäkringen, skall jag inte alls ingå i någon saklig debatt. Om jag skall fortsätta att handhava socialdepar-

tementets angelägenheter kommer jag för min del inte att ta ståndpunkt till den frågan, förrän hela materialet föreligger, d. v. s. när vi fått in remissvaren. Det kan tidigast bli någon gång fram på våren, och det kan mycket väl hända, att det blir ytterligare något uppskov, då ärendet i varje fall inte kan föreläggas 1949 års riksdag. Men det är klart som dagen, att det förslag, som där föreligger, skall studeras med den omsorg, som vi över huvud taget kunna lägga ned på ärendet, och då får man se vad resultatet kan bli.

Jag är herr Hagård tacksam för att han vill hjälpa till att slå sönder det som man försöker göra till en dogm här i landet, nämligen att den fria sjukhusvården skulle bli en så enorm belastning på våra sjukhus, att den över huvud taget inte kan tänkas vara möjlig att genomföra. Det är inte bara sjukkasemedlemmarna, som de facto ha fri sjukhusvård — de betala indirekt genom sina avgifter, men när sjukdomen är akut, ha de inga utgifter för sjukhusvård — och de, för vilka kommunerna på grund av deras ekonomiskt svaga ställning måste betala. Vi ha praktiskt taget fri förlossningsvård. Avgiften i detta fall, en krona, avser bara betalning för kosten. Vi ha i två län en allmän sjukhusavgift på en krona, nämligen i vårt sydligaste län, Malmöhus län, och vårt nordligaste län, Norrbottens län. Det är väl ingen som inbillar sig, att om man även tar bort den kronan, skulle det komma att innebära en förfärligt stor belastning på sjukhusen där nere i söder och där uppe i norr.

Över huvud taget täcka ju sjukhusavgifterna inte alls de kostnader, som varje patient medför för sin sjukvård. Jag har bara velat notera dessa fakta, därför att de ju måste ha ett avgörande inflytande på frågan, huruvida man verkligen skall kunna vänta sig en så fantastisk ökning av belastningen på sjukhusen vid genomförande av den fria sjukvården, som det ganska allmänt

Uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande.

talas om och som tidningarna ofta nog påstå. För min del tror jag inte på det. Vad sinnessjukhusen beträffar är visserligen sjukhusvården inte där fri, men det förhåller sig dock på det sättet, att om personer bli sinnessjuka, bli de, om det över huvud taget finns plats för dem, remitterade till sinnessjukhus. Är det akuta fall, måste sinnessjukhusen ta hand om dem. Det antal, som där kan komma i fråga, blir väl inte större, om man har en fri sjukhusvård än om man har en mer eller mindre betald sjukhusvård. Med vad jag nu sagt har jag lämnat den ena av de upplysningar jag velat ge i detta sammanhang.

Den andra är, att engelsmännen, som ha genomkämpat ett nära sexårigt krig, ha genomfört sin nya sjukförsäkring, inte bara med fri sjukhusvård utan dessutom med allmänt fri läkarvård. Jag måste säga, att det nog skulle vara rätt egendomligt, om det svenska samhället inte skulle kunna orka med en reform av den försiktigare beskaffenhet vi fattat beslut om, då engelsmännen anse sig kunna orka med sin mera omfattande reform på området. Den har trätt i kraft innevarande år. Det är min avsikt att låta ordna en studieresa till England för att där undersöka, hur systemet fungerar. Det kan hända, att jag misstar mig, men jag har en allmän känsla av att tillgången på sjukhusplatser i förhållande till folkmängden ingalunda kan vara större i England än i Sverige. Engelsmännen ha kanske större tillgång på läkare, men jag skulle tro, att deras sjuksköterskebrist är av ungefär samma storleksordning som vår. Även engelsmännen ha haft att kämpa med praktiskt taget alla de svårigheter, som man här argumenterar med för att visa, att ett ganska långt uppskov med sjukförsäkringens genomförande är nödvändigt. Därför är det min tro, att man kan lära sig mycket av de erfarenheter engelsmännen ha gjort, både i själva portgången och sedan reformen tillämpats någon tid. Det tjänar ingen-

ting till att göra någon studieresa förrän nästa år, men resultatet kan komma med i det material, som skall ligga till grund för statsmakternas slutliga bedömande av frågan, om man inom relativt kort tid kan genomföra den nya sjukförsäkringen eller behöver längre uppskov.

Jag har velat lämna dessa upplysningar, därför att jag tror, att det är önskvärt att det kommer in andra synpunkter i diskussionen om vilken belastning det är fråga om än de man i regel fått anförda.

Herr OSTERMAN: Herr talman! Det är inte min mening att inlåta mig på någon längre sakdebatt i de frågor, som aktualiseras genom propositionen nr 308. Det var emellertid bland annat ett yttrande av statsrådet, som gjorde att jag skulle vilja säga några ord.

Statsrådet sade, att det blivit en dogm, att man anser att den fria sjukvården kommer att medföra väsentligt större krav på vårdplatser och att det alltså blir en större belastning för sjukhusen. Jag måste ju säga, att jag i viss mån tror på den dogmen, om vi nu skola kalla det så, trots de skäl statsrådet förebragte för en motsatt uppfattning. Och om man går till sjukförsäkringspropositionen 1946, så förefaller det mig, som om departementschefen själv i någon mån hade skattat åt dessa vanföreställningar, som det väl skulle vara fråga om. Där säger departementschefen bland annat följande: »Jag är ingalunda främmande för att en utsträckning av sjukförsäkringen till att omfatta hela folket kan komma att ställa ökade anspråk på såväl läkarvården som sjukvården i övrigt och att vissa svårigheter härutinnan kunna uppstå åtminstone under en övergångstid.» Vidare säger han på nästa sida: »Med nuvarande tillgång på vårdplatser skulle däremot påfrestningarna på sjukhusen bli alltför stora, om en dylik helt kost-

Uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande.

nadsfri vård genomfördes redan från och med år 1948.»

Genom de motioner som nu ha väckts i frågan har, tycker jag, hela problemet fått en mera allsidig belysning än i propositionen, där som motiv för uppskov endast anföres en rent formell grund, fördelen att samordna sjukförsäkringsreformen med den nya kommunindelningen. Jag skulle här bara vilja tacka utskottet för att man tagit så allvarligt på problemet om våra bristande sjukvårdsresurser och för att man på ett så grundligt sätt kompletterat det material som kan påverka frågans bedömning. Särskilt värdefullt synes det mig vara, att man så långt det varit möjligt för de senaste decennierna fram till 1946 redovisat sjukhusens platstillgång och behov av utbyggnad under olika förutsättningar. Jag skall inte närmare redogöra för innehållet i ifrågavarande tabeller, som var och en kan studera på s. 11 och 12 i utlåtandet.

Resultatet bekräftar emellertid i allo de farhågor som upphovsmännen till motionerna I: 447 och II: 625 hyst angående svårigheterna att genomföra den avgiftsfria sjukvården vid den föreslagna tidpunkten. Det finns nämligen ingen anledning att anta, att den svagt nedåtgående tendensen i kurvan över platsantalet per 1 000 invånare — det är ju det viktigaste i detta avseende — som började 1944, av några yttre förhållanden skall vändas till att bli uppåtgående under den närmaste tiden. Tvärtom. Och på s. 12 kan man inhämta, att den nödvändiga ökningen av antalet vårdplatser under decenniet 1950—60 enligt medicinalstyrelsens beräkningar är 6 500 vid kvalitativt status quo och 11 000 vid 5 % standardförhöjning.

De slutsatser utskottet dragit av dessa premisser förefalla vara ganska lika motionärernas. Jag syftar t. ex. på sådana uttalanden som »Några mera på-

tagliga förbättringar i nämnda hänseenden ha knappast inträtt under tiden efter sjukförsäkringslagens antagande» och »Allvarliga brister föreligga sålunda alltjämt i fråga om vårdmöjligheterna» etc. Man har emellertid med varm hand överlämnat åt departementschefen att fullfölja saken i dess yttersta konsekvenser, vilka man tydligen kan förutse kunna komma att bli ett år efter år upprepat uppskov, om ingenting ändrar sig till det bättre. Självt anser sig utskottet inte kunna uttala sig om tidpunkten för den fria sjukvårdens förverkligande. Utskottet säger sålunda ordagrant: »De olika omständigheter, som kunna föranleda ytterligare uppskov med sjukförsäkringsreformen, få i stället prövas allteftersom de uppstå, var och en i sitt sammanhang.» Jag vill bara påpeka, att ett sammanhang inte kan brytas, nämligen det mellan den fria sjukhusvården och själva sjukförsäkringsreformen, detta i motsats till vad herr Hagård ansåg. Det uttalade departementschefen klart i propositionen 1946. Jag skall inte orda ytterligare om det.

I slutet av utlåtandet säger utskottet, sedan det påpekat, att de osäkerhetsmoment, som för närvarande förefinnas, i och för sig kunde tala för att man uppskötte bestämmandet av tidpunkten för sjukförsäkringslagens ikraftträdande, följande: »Emellertid skulle en sådan anordning skapa en allmän ovisshet bland dem, som förbereda reformen.» Är det verkligen möjligt, att ovissheten blir mindre genom utskottets »kanske» än genom motionärernas bestämda »sedan»? Allt tyder på att utskottet varit snubblande nära bifall till motionerna, och ifall det om något år skulle bli fråga om uppskov på längre sikt, behöver inte utskottets sekreterare överanstränga sig med att kompilera ihop en ny motivering. Han kan ta den gamla ordagrant.

Jag har intet yrkande.

Uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande.

Herr ADOLFSSON: Herr talman! Jag begärde ordet för att yrka avslag på Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber att med några ord få beröra anledningen till att jag ställer ett sådant yrkande.

När lagen om allmän sjukförsäkring genomfördes vid höstriksdagen 1946 sades det i propositionen, att konturerna till den nya kommunindelningen borde skönjas, innan reformen kunde föras ut i livet. Detta var skälet till att ikraftträdandet av lagen redan vid det tillfället uppsköts till den 1 juli 1950. Med hänsyn till den argumentation man hade för detta föreföll det hela tämligen rimligt, och den grupp jag tillhör hade i stort sett intet att invända däremot. Nu äro konturerna till den nya kommunindelningen så skönjbara, att Kungl. Maj:t räknar med att kunna fatta förberedande beslut under hand nästkommande höst och i början av år 1950. När så är fallet, måste väl ändå skälen från Kungl. Maj:ts sida för uppskov med reformens genomförande vara helt andra än de tidigare nämnda. Frågan gäller, såsom socialministern nyss antydde, icke sjukhusens kapacitet och utbyggnad. Eftersom det nu föreslagna uppskovet med denna ganska betydande sociala reform ligger fullkomligt i linje med regeringens allmänna program för den närmaste tiden, vågar jag förutsätta, att kommunindelningsskälet har tillkommit som ett nödargument och ingenting annat. Det s. k. stabiliseringsprogrammet förutsätter ju sänkt levnadsstandard för de breda folklagren. Det är ett försakelsens evangelium för dem, som alltid bruka försaka, en försakelsevecka som skall sträcka sig över fyra år i första hand, och det är tydligt att man anser, att valutgången givit förtroendevotum, icke bara när det gäller reformstopp, lönestopp och allmän åtstramning för det fattiga, arbetande folket, utan även i fråga om uppskjutande av sådana sociala reformer, varom riksdagen redan har beslutat.

När jag läst de motioner i detta ärendet, som förekommit, och lyssnat på debatten här, har jag icke kunnat frigöra mig från den känslan, att bakåtsträveriet vädrar morgonluft här i landet, då man icke ens anser sig böra göra halt inför de sociala reformer, som vi ha beslutat skola verkställas vid en viss tidpunkt, nämligen den 1 juli 1950. Typiskt därvidlag är ju, att det föreligger motioner från folkparti- och högerhåll om att sjukförsäkringsreformens ikraftträdande skall uppskjutas ännu längre än regeringen föreslår, ända till 1955 föreslås det på det ena hållet och till en obestämd framtid på det andra. Typiskt är också, att under den lilla debatt som hittills förts, utskottet kunnat få stort beröm både av herr Hagård och den senaste talaren och att det förutsattes att ytterligare uppskov utan vidare skall kunna ifrågakomma utan att man egentligen har någon annan argumentation därför än kommunindelningens genomförande. Jag tycker att de borgerliga motionerna och argumentationerna överensstämma synnerligen väl med den sociala syn som tog sig uttryck i den borgerliga reservationen, när sjukförsäkringsreformen förelades den svenska riksdagen år 1946. Där uttalade man farhågor för att vårt svenska folk vid reformens genomförande skulle få lika god inkomst vid sjukdom som eljest och att detta skulle komma att leda till ökat sängliggande, om jag så får uttrycka mig. Eftersom sjukpenningen skall per individ räknat utgöra 3 kronor 50 öre för dag, har jag väl lov att säga, att denna ståndpunkt hade ett synnerligen starkt tycke av annodazumal. Trots detta passar den mycket bra också 1948. 3 kronor 50 öre är vad vi betala för den allra enklaste middag här nere i riksdagshusets restaurang.

Jag förstår, att det föreslagna uppskovet väl överensstämmer med politiken att överbalansera statsbudgeten genom att taga mera från folket, detta

Uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande.

som är den enande linjen i den aktuella ekonomiska politiken. Ett beslut enligt regeringens förslag här kommer nämligen att innebära, att statskassan tillföres ett belopp av ett par hundra miljoner, vilka efter riksdagsbeslutet 1946 skulle ha tillförts de medborgare som råka i sjukdom.

Jag kan icke se att det finns några giltiga skäl — endast formella — för en politik sådan som denna, och det är därför som vi kommunister yrka avslag på regeringens förslag. Vi kunna kanske göra det så mycket mer om vi anknäta till vad socialministern nyss anförde, att engelsmännen, som genomlevt och genomkämpat ett nära sexårigt krig, redan fört ut sin sjukförsäkringsreform i det praktiska livet, en reform av samma karaktär som den höstriksdagen 1946 beslöt här i Sverige.

Jag kanske bara får tillägga, att även om kommunindelningsbesluten i några fall skulle dröja till början av 1950, måste det ändå finnas tid och möjlighet att ordna sjukförsäkringen i de kvarvarande fall som det skulle vara fråga om. Vi ha kunnat iakttaga, att statsmakterna och de underlydande organen kunna handla synnerligen snabbt i bra mycket krångligare frågor än denna, särskilt när det gäller att få fram nya skatter och sådant. Jag är övertygad om att det skulle vara möjligt att handla snabbt också i detta fall.

Med hänvisning till vad jag nu anför ber jag, herr talman, att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 308.

Herr SKOGLUND i Doverstorp: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att framföra några synpunkter till statsrådet Möller. Han hade tydligen icke tillfälle närvara längre — jag ser, att statsrådsbänken är tom.

Det är många intressanta spörsmål i fråga om socialvården, som diskuteras i det andra lagutskottets utlåtande, som vi nu behandla. Jag har under tio års

tid tillhört socialvårdskommittén. Nu har jag lämnat kommittén. Jag har dessbättre icke blivit avsatt, utan jag kan använda ordvändningen i de gamla hedervärda orlovssedlarna, att jag på egen begäran frånträtt min befattning. Och jag har all anledning att tacka socialministern för det förtroende jag rönt under de år som varit.

När socialvårdskommittén kom till, uppfattade jag det så — jag hade också samma uppfattning under de år jag deltog i dess arbete — att vad vi skulle åstadkomma var i första hand förbättringar på det sociala området men även i jämbredd därmed en bättre samordning liksom förenklingar och rationalisering av arbetsformerna i den mån det var möjligt. Det var alltför många organ, ansåg man, som den hjälpsökande skulle behöva vända sig till, och det var därför för stat och kommun svårt att få någon överblick över hur det tillgick på det ena eller det andra området. Jag vill här säga ut, att jag funnit att det utförts ett mycket aktingsvärt arbete inom kommittén. Jag har tidigare i kammaren framfört min uppskattning av kommitténs ordförande — det var i samband med folkpensionsreformens genomförande. Jag har den allra största högaktning för det mycket energiska och intensiva arbete han utfört, egentligen en gärning så stor att den överstiger en persons krafter. Jag tror också att sekretariat och övriga som inkopplats på arbetet liksom kommitténs ledamöter gjort sitt bästa. Men — och här kommer ett men — jag har den erinran att göra, en erinran som jag tidigare framfört i debatten här i kammaren, att kommittén icke varit tillräckligt informerad från socialdepartementet och finansdepartementet. Från socialministerns och finansministerns sida har icke ställts tillräcklig expertis till kommitténs förfogande eller lämnats de upplysningar, som varit nödvändiga för att en kommitté av denna storleksordning

Uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande.

skulle kunna infoga sitt arbete i en större samhällsekonomisk ram. Icke heller har socialministern varit angelägen om att delgiva kommittén vad som rört sig på andra närliggande områden — jag tänker bl. a. på hälsovården och på bostadsområdet. Herr talman, vad jag här velat påtala är att genom denna otillräckliga kontakt, om jag så får uttrycka mig, mellan olika utredningar har resultatet av socialvårdskommitténs elvaåriga arbete — jag kom med först ett år efter det kommittén tillsatts — icke blivit den bättre ordning man förutsatte och hoppades på, utan snarare — vågar jag säga — i långa stycken motsatsen.

Vad jag här sagt har icke någon direkt anknytning till vad som uttalas i utskottsutlåtandet angående vissa kommunala organ — den saken anser jag mera röra en detalj.

Jag erkänner statsrådet Möllers stora sociala intresse, och uthållighet i den uppgift, som han ansett sig böra genomföra, men jag är lika angelägen att säga ut, att han icke lyckats åstadkomma vad jag i detta sammanhang betraktar som nödvändigt, nämligen ett bättre samarbete och en samordning på det sociala området. Och vad jag nu vill komma till är, att socialministern borde använda den andhämtningspaus, som nu på grund av finansiella skäl och genom förhållandena på byggnadsområdet tycks uppstå, till att skaffa sig en bättre överblick över sitt verksamhetsområde. Jag tror att han då bl. a. skulle finna, att dagens mest angelägna uppgift i fråga om sociala åtgärder icke är att öka de kontanta penningbidragen och hitta nya former för penningutdelning, utan att taga bättre hand om de direkt vårdbehövande, att ordna för åldringar och sjuka, att se till att sinnessjukvården blir sådan, att vi ha heder av den, ja, över huvud taget att tillse att de oförmögna människorna få den personliga omsorg som — jag vågar säga det, herr

talman — i många fall nu icke finns. Jag befarar att socialministern icke haft sin uppmärksamhet tillräckligt riktad på den uppgiften.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! En diskussion beträffande den obetydliga sak, som kammaren nu har att besluta i, borde väl närmast vara överflödigt. Vi synas ju nämligen vara eniga om att ett uppskov på ett år är nödvändigt. Något därutöver ha vi för ögonblicket icke att besluta om.

När man emellertid nu här bl. a. tolkat utskottets utlåtande på ett sätt, som icke stämmer med verkligheten, vill jag fästa uppmärksamheten vid ett par saker.

Herr Osterman trodde, att utskottet hade varit snubblande nära att gå på bifall till motionerna om ett uppskov till år 1955. Jag vill försäkra, att utskottsmajoriteten icke alls befunnit sig i närheten av det årtalet. Vad det här gäller är att svara på Kungl. Maj:ts begäran om ett uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande från den 1 juli 1950 till den 1 juli 1951. Det är allt.

Jag vill icke alls här påstå, att det skulle vara lättare att genomföra lagen 1951 än det kan vara 1950. Men därom veta vi ingenting för närvarande. Jag ställer den möjligheten öppen, att det kan behövas ett längre uppskov. Jag tillhör de människor, som icke tro mer än det de veta, och jag vet icke, om det är absolut omöjligt att genomföra denna sak år 1950. Jag vet heller icke om det blir svårare eller lättare år 1951. Det få statsmakterna se när den dagen kommer. Emellertid måste vi ju tro Kungl. Maj:t och framför allt statsrådet Möller, när han begär ett uppskov med genomförandet av lagen. Då ha vi skyldighet att känna oss övertygade, att han för sin del funnit starka skäl tala för det. Längre behöva vi icke gå. Det står riksdagen och Kungl. Maj:t fritt att redan nästa år pröva saken på nytt

Uppskov med sjukförsäkringslagens ikraftträdande.

och i det sammanhanget också kanske ägna sig åt de samordningsfrågor, som här varit på tal och som man icke torde kunna komma förbi.

Jag har sålunda ingen anledning att göra annat än hemställa om bifall till utskottets förslag. Men det roar mig i alla fall — nej, icke roar mig, det vore synd att säga, men jag har icke kunnat undgå — att höra på vad en bolsjevik säger här. När herr Adolfsson försäkrar sig icke kunna förstå, att det skulle finnas skäl för ett uppskov, har jag bara att anmärka, att det tror jag. Jag tror, att han icke förstår den saken. Men det kan icke hjälpas, ty det är väl mer än det som han icke begriper och aldrig kommer att lära sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Falun: Herr talman! I debatten i denna fråga hösten 1946 uttalades starka tvivelsmål om möjligheten att få tillräckligt antal sjukhusplatser till den tid, då den fria sjukhusvården skulle genomföras. Det förnämsta skälet till att man bestämde en så lång övergångstid var, så vitt jag minns rätt, just antagandet att kravet på sjukhusplatser skulle ökas vid genomförd fri sjukhusvård och att man icke på en kortare tid än den föreslagna övergångstiden skulle hinna fylla behovet. Motivet om den nya kommunindelningen framkom även då, men det fördes fram som ett andrahandsskäl för den långa övergångstiden.

Nu konstaterar utskottet att läget i dag är lika ovisst, och sanningsenligt konstateras, att allvarliga brister alltjämt föreligga i fråga om vårdmöjligheterna på sjukhusen. Det signaleras nu en ny eventualitet, som förut icke på allvar diskuterats, nämligen att man skulle få lov att införa den nya sjukförsäkringen utan att samtidigt införa den fria sjukhusvården på grund av bristen på vårdplatser.

Läget för det närmaste året ter sig synnerligen mörkt. Enligt en uppgift i utskottsutlåtandet skulle det finnas ett nybyggnadsbehov för sjukhus av 200 miljoner anmält. Därav torde, som det står, icke mer än omkring 35 miljoner komma i åtanke vid fördelningen av de olika kvoterna. Tillåt mig säga, att jag icke för min del kan godtaga en så långt gående beskäring av byggnadsbehovet för allmänna ändamål, som skymtat i den s. k. investeringsplanen. Det är alldeles självklart, att en investeringsbegränsning är oundgänglig. Det är icke om den saken jag diskuterar. Men frågan är, vilka ändamål man i första hand skall tillgodose. Jag tvekar icke att säga, att man borde bättre tillgodose behovet av allmänna lokaler, även om det skulle ske på bostadsbyggandets bekostnad. Vad är det för ändamål det här är fråga om? Det är sjukhus och skolor — för att nämna dem för vilka det är sämst ställt. Det är ändamål, som varit samhällsändamål sedan lång tid tillbaka, i fråga om vilka staten har åtagit sig att jämte kommunerna svara för genomförande av vissa uppgifter. Det måste väl närmast vara genant för stat och samhälle att konstatera och göra vederligt för alla, att man icke längre kan fullgöra sina åtaganden, icke ställa tillräckligt antal sjukhusplatser till förfogande för sinner sjuka, icke bereda tillräckligt antal vårdplatser på kroppssjukhusen o. s. v. Och varför? Jo, därför att vi måste bygga mindre än förut, och därför att vi skola bygga så mycket annat. Behovet av bostäder må vara aldrig så trängande. Det är dock enskildas behov som därvidlag tillgodoses. Jag vill icke säga annat än att det föreligger stora svårigheter även på detta område, men vi få icke vara blinda för att bakom bostadsbristen skymtar bl. a. en standardhöjning, och där är det konkurrensen mellan kommunerna om skatteobjekten och tävlan mellan industrierna att draga till sig arbetskraften, som spe-

Ändrade bestämmelser om änkepension i lagen om folkpensionering.

la in och öka bostadsbristen på vissa orter. Hela denna tävlan mellan företagen om arbetskraft medför en snedbelastning av arbetsmarknaden. Ty människorna skola tagas från andra arbeten och andra orter, och det blir brist där, varifrån de flytta, även om behovet av arbetskraft tillgodoses på de ställen dit de fara. I stället för att vara så lyhörd för önskemålen om bostadsbyggande från de kommuner, som resa de starkaste kraven och från de industrier, som ropa högljuddast, borde staten se till att i något större utsträckning tillgodose sina egna önskemål, de verkliga samhällsändamålen. Jag skall inte här leverera någon svartmålning av hur det står till exempelvis beträffande sinnessjukvården. Det borde vara bekant för alla, fastän det ju är en sak, som man inte gärna talar om. Det är ingenting mer eller mindre än en fläck på hela vår sociala omvårdnad, att det skall fattas mer än 5 000 vårdplatser på sinnessjukhusen och tusentals vårdplatser på kroppssjukhusen, så att sjukdomsfall få lov att avvisas även om behovet av vård är aldrig så trängande. Det kan för resten i dessa tider av arbetskraftsbrist inte vara god ekonomi att visa nuggighet mot sjukvården. Meningen med sjukhusen är ju att göra människorna friska och arbetsdugliga. När det gäller kroppssjukhusen är ju omsättningen av de vårdbehövande ganska hastig. Ett mycket stort antal människor kan genom sjukhusvård i rätt tid återställas och bli till nytta. Är det då god ekonomi att driva en sådan politik, att det råder en ständig knapphet på sjukhusplatser med risk att människor inte kunna botas och sålunda antingen dö i förtid eller i varje fall på grund av långvarig ohälsa bli oförmögna att försörja sig och göra nytta? Jag kan för min del inte fatta, att detta är förståndig politik.

Meningen med mitt inlägg var att framhålla, att det är angelägnare att bygga sjukhus och skolor än att bygga

bostäder. Sedan få de som ivra för forcerat bostadsbyggande säga vad de vilja. Däremot har jag inte sagt — det betonar jag ytterligare en gång — att man skall öka investeringarna. Jag är lika på det klara med som regeringen, att detta i nuvarande läge inte går. Nu kommer väl alltid någon att säga, att dessa ting äro föremål för uppmärksamhet och att det pågår utredningar beträffande sinnessjukvården. Dessvärre är ingen närvarande på regeringsbänken, men tillåt mig, herr talman, säga, att det är inte utredningar, som behövas. Här behövas åtgärder och snara åtgärder.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 7.

Ändrade bestämmelser om änkepension i lagen om folkpensionering.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § 4 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

Genom en den 8 oktober 1948 dagtecknad proposition, nr 302, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till ändrad lydelse av 3 § 4 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering:

3 §.

4 mom. Änka, som vid mannens frånfälle fyllt femtiofem år och varit gift med honom minst fem år, äger, såframt

Ändrade bestämmelser om änkepension i lagen om folkpensionering.

hon ej eljest åtnjuter folkpension, rätt till folkpension i form av änkepension. Ingår hon nytt äktenskap, upphör rätten till änkepension.

Till änka, som fyllt femtiofem år, må, om hon uppnått denna ålder under samma kalenderår som det, varunder mannen avlidit, eller när eljest särskilda skäl föranleda därtill, änkepension utgå, oaktat hon vid mannens fränfalle ej fyllt femtiofem år.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 302.

Reservation hade avgivits av herrar *Wistrand* och *Hagård*, vilka föreslagit, att förevarande lagrum skulle erhålla följande lydelse:

3 §.

4 mom. Änka, som vid ----- rätten till änkepension.

Till änka, som fyllt femtiofem år, må, om hon uppnått denna ålder under samma kalenderår som det, varunder mannen avlidit, änkepension utgå, oaktat hon vid mannens fränfalle ej fyllt femtiofem år.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr HAGÅRD: Herr talman! Frågan om att bereda ett mera systematiskt stöd åt den stora medborgargrupp, som änkorna utgöra, är som bekant en nyhet i svensk sociallagstiftning. Denna lagstiftning har dock icke tillämpats längre än sedan den 1 januari i år. Man får kanske omedelbart medge, att bestämmelserna i detta avseende, på det sätt de nu äro inplacerade inom folkpensioneringens ram, inte i allo äro lyckade. Redan innan lagen hade trätt i kraft framkommo ju också ett stort antal förslag om ändringar i lagförslaget, och på dagen sex månader efter det att

lagen hade börjat tillämpas tillsatte Kungl. Maj:t på riksdagens begäran en ny kommitté för att speciellt utreda detta spörsmål.

Jag kanske även kan säga, att meningarna voro rätt så delade, när förslaget ursprungligen framkom. Meningskiljaktigheterna gällde givetvis inte, huruvida det skulle förefinnas en sådan hjälpform utan under vilka former man skulle tillskapa densamma. Först och främst gällde det då att bestämma sig för till vilken ålder man skulle gå för att tilldela vederbörande änkepension. När man stannade för åldern 55 år var det en avgörande synpunkt, att det vid denna ålder måste anses besvärligt för den efterlevande hustrun att komma in i arbetslivet igen. Vidare framfördes krav på att änkan skulle ha varit föränsad i äktenskap med mannen under fem år, vilket också gav anledning till diskussion och viss eftertanke.

Varje skarp gränsdragning, vare sig det gäller tid eller belopp, för ju med sig vissa svårigheter. Den förefaller utan vidare orättvis för dem, som ligga i den angivna gränsens omedelbara närhet. Därför tänkte sig socialvårdskommittén att avhjälpa dessa svårigheter genom en trappstegsformad anordning. På ett tidigt stadium av arbetet inom kommittén föreslogs, att man skulle vidtaga den första utbyggnaden redan vid 53-årsåldern och då ge änkan $\frac{1}{3}$ av det pensionsbelopp, som upptogs i förslaget. Det närmast följande steget var att man skulle ge änka, som var 54 år vid mannens död, $\frac{2}{3}$ av beloppet i änkepension. Först vid uppnådda 55 år skulle hela beloppet utgå. Kommittén framlade dock aldrig detta förslag på grund av att pensionsbeloppen skulle bli för små.

Nu har Kungl. Maj:t föreslagit en uppmjukning av den bestämmelse, som för närvarande gäller, och föreslagit, att, om mannen går bort under det kalenderår, varunder hustrun fyller 55 år, skall hon erhålla änkepension, även om

Ändrade bestämmelser om änkepension i lagen om folkpensionering.

hon inte uppnått denna ålder vid mannens frånfälle. Så långt är allt klart och tydligt. Man gör emellertid det tillägget, att »när eljest särskilda skäl föranleda därtill» änkepension må utgå fastän änkan ej uppnått 55 år vid mannens frånfälle. Härmed har man enligt min uppfattning givit sig ut på ett gungfly och bereder framför allt dem, som syssla med tillämpningen av bestämmelserna, mycket stora svårigheter. Visserligen har Kungl. Maj:t i propositionen givit vissa antydningar om innehållet i detta begrepp »när eljest särskilda skäl föranleda därtill». I själva verket kan man här gå hur långt som helst, rent teoretiskt i varje fall, och även yngre änkor skulle kunna bli delaktiga i denna förmån, en kategori, som man inte åsyftat att stödja, när lagen infördes. Man avsåg som sagt endast att bistå sådana änkor, som hade svårigheter att anpassa sig i arbetslivet efter mannens bortgång. Man ville till en början samla erfarenhet och gå fram med största försiktighet.

Utskottet har offrat ganska mycken tid på att försöka finna en uppmjukad bestämmelse, som ändå innebar en viss fasthet och en bestämd ledning vid tillämpningen av lagen. Men i det avseendet har utskottet kapitalt misslyckats. Det har inte varit möjligt att med sådana här utgångspunkter åstadkomma en bestämmelse, som är tydlig och klar. Utskottet har dock i sitt resonemang strukit under, att man skall gå fram synnerligen restriktivt vid prövningen. Det är därför av viss betydelse vem som verkställer denna prövning. Det är de lokala organen, pensionsnämnderna, men utskottet har dessutom rekommenderat pensionsstyrelsen att, som man säger, »med uppmärksamhet följa» pensionsnämndernas tillämpning av denna lagändring. Det betyder egentligen, fastän det inte står utskrivet, att för att ett ärende av denna art skall kunna komma på pensionsstyrelsens bord, så måste beslutet överklagas av det ombud för

pensionsstyrelsen, som är närvarande vid sammanträdet. Det är som sagt inte utskrivet i utskottets yttrande, men det måste vara underförstått. Jag vet inte om man på detta sätt kan få den likformighet, som man eftersträvar och som måste vara en nödvändig förutsättning för att kunna skapa rättvisa. Observera, mina damer och herrar, att det i detta fall är inte mindre än 2 613 olika myndigheter, som skola pröva ärendena, och det är åtminstone teoretiskt möjligt att lika många synpunkter kunna läggas på en fråga.

Vi ha på ett annat ställe i sociallagstiftningen en liknande bestämmelse. Det är i § 65 fattigvårdslagen, där det säges, att då synnerliga skäl tala mot bifall till ett ersättningsanspråk, skall detta icke vinna bifall. Men därvidlag är det väl att märka, att de ärenden det här gäller prövas av länsstyrelserna. Det är således ett mycket ringa antal instanser, som här äro prövningsorgan, vilket medför att det hela blir mera likformigt; i varje fall finnas möjligheter att skapa likformighet och rättvisa.

Den reservation, som är bilagd utskottsutlåtandet, går ut på att man inte skall ställa de tillämpande myndigheterna i de svårigheter, jag nyss antydde och inte heller lämna plats för det godtycke, som man kan befara. Reservanterna mena, att den uppmjukade bestämmelsen bör godkännas till sin första del, alltså när det gäller huvudsyftet, men att resonemanget om att änkepension må utgå när särskilda skäl föranleda därtill icke skall medtagas.

Man kan tydligen utgå ifrån att det är ett provisorium som nu föreslås. Den särskilda kommitté, som är tillsatt för utredning av detta spörsmål, kan ganska snart väntas komma fram med sitt slutresonemang, och då blir det anledning för riksdagen att återigen taga itu med denna fråga. När man skriver en lag är det av allmän betydelse, att man gör den så klar och tydlig, att den inte kan vålla de tillämpande myndigheterna

Ändrade bestämmelser om änkepension i lagen om folkpensionering.

några svårigheter. Den vaga formulering, som denna lag enligt det föreliggande förslaget skulle få, ger plats för en hel del olika uppfattningar. Det kan inte vara riktigt att riksdagen lägger upp sin lagstiftning på ett sådant sätt, att man avsiktligt vållar svårigheter.

Herr talman! Jag kan nöja mig med att anföra detta. Jag vill givetvis yrka bifall till den reservation, som är bilagd utskottets utlåtande.

Fru JOHANSSON i Norrköping: Herr talman! Jag tror inte man behöver göra så förfärligt stor sak av detta utskottsutlåtande. Utskottet har genom sitt förslag endast försökt komma till rätta med en del missförhållanden, som ha funnits sedan lagen trädde i kraft. Det dröjde inte så värst länge efter lagens ikraftträdande förrän man kom på det klara med att det i en hel del fall, på vilka lagen icke ägde tillämpning, var lika berättigat att låta vederbörande komma i åtnjutande av änkepension som i de fall som föllo under lagen. Men genom att man hade fastställt den regeln, att vederbörande skulle ha fyllt 55 år vid mannens död, kommo dessa fall utanför lagen. På andra lagutskottets förslag skrev riksdagen förra året till Kungl. Maj:t och begärde, att man skulle försöka komma till rätta med dessa orättvisor genom att tillägga en bestämmelse av innehåll att då särskilda skäl föreläge skulle änka kunna få pension utan att hon fyllt 55 år vid mannens frånfälle. Nu har ju Kungl. Maj:t föreslagit den ändringen i gällande bestämmelser, att en änka, som fyller 55 år inom det kalenderår, då mannen dör, skall kunna få pension, och även tillmötesgått utskottets begäran att då särskilda skäl därtill föreligga en änka skall kunna få pension, även om hon blivit änka vid tidigare ålder. Det har då för Kungl. Maj:t varit utslagsgivande, att en kvinna som blivit änka vid tidigare år och varit

upptagen av att sköta om barnen, när hon blivit 55 år och barnen blivit vuxna har lika svårt att anpassa sig på arbetsmarknaden som de som blivit änkor vid 55 års ålder.

Nu tycker jag att utskottet har utformat bestämmelserna på ett ganska snävt sätt, och jag var vid förslagets behandling inom utskottet mycket betänksam. Utskottet har nämligen skrivit att man bör kunna se till, att det inte förflyter så lång tidrymd mellan änkeståndets inträdande och till dess änkan får rätt till pension och att man därvid bör hålla sig till två år. Det är någonting som är — jag höll på att säga — en förfuskning av den begäran som utskottet kom med förra året. Jag har emellertid inte reserverat mig, därför att jag hoppas att man, när man börjar tillämpa dessa bestämmelser, inte ovillkorligen skall hålla på dessa två år, som det talas om i utskottets utlåtande. Om man tillämpar dessa bestämmelser med förstånd, kan man komma till rätta med de orättvisor, som nu äro rådande på detta område.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru NORDGREN: Herr talman! När änkepensionslagstiftningen kom till, voro vi nog litet var medvetna om att den inte var tillfredsställande, sådan som den utformats. Uttrycket änkepension är för övrigt missvisande, då det inte var fråga om någon pensionering av änkorna — därtill är ju beloppet alldeles för ringa — utan det endast gällde att ge de kvinnor som bli änkor vid så pass hög ålder som 55 år ett litet bidrag till deras försörjning. Det är givet att det är vissa olägenheter förknäpade med den utformning lagen fått, då det satts en strikt åldersgräns av 55 år vid mannens frånfälle. Det mest otillfredsställande är, enligt min uppfattning, att man fastställde en viss bestämd dag såsom gräns för rätten till

Ändrade bestämmelser om änkepension i lagen om folkpensionering.

pension. Det första fall som kom till min kännedom gällde en kvinna, som blev änka två dagar före sin 55-årsdag och på grund härav gick miste om sin pensionsrätt.

Herr Hagård anförde, att det kanske varit bättre att göra en smidigare övergång i enlighet med vad reservanterna inom socialvårdskommittén föreslagit. Detta förslag innebar att man skulle ge änkorna ett mindre bidrag om änkeblivandet inträffade vid 53 års ålder, och ett något större, om det inträffade vid 54 års ålder. Jag tror emellertid inte att en dylik anordning varit bättre. Det var nämligen så, att enligt detta förslag skulle den som blev änka vid 53 års ålder få uppbära endast 200 kronor om året, och bidraget skulle utgå med detta lilla belopp icke endast intill dess hon blev 55 år utan ända till 67 års ålder, alltså inte som herr Hagård framhöll, tills änkan blev 55 år, troligen ett minnesfel från hans sida. Detta ansåg majoriteten inom socialvårdskommittén vara ett så obetydligt belopp, att det icke kunde spela någon större roll för vederbörandes försörjning. Även departementschefen, liksom utskottet och riksdagen, var av samma uppfattning.

När man sätter en viss åldersgräns, blir det ju alltid vissa fall som komma att ligga alldeles intill denna gräns, och det ter sig då orättvist för dem som komma utanför. Detta gäller var man än sätter gränsen. Därför tycker jag det är av betydelse att vi få ett tillägg till lagen, som medger att änkepension kan utgå, »när eljest särskilda skäl föranleda därtill». Det är klart att det blir svårt att draga upp några bestämda riktlinjer för hurudana dessa särskilda fall skola se ut. Jag tycker emellertid att utskottet därvidlag funnit en relativt god lösning. För min del skulle jag nog ha varit betänksam mot detta tillägg, om vi icke redan förut hade ett liknande stadgande, nämligen i 8 § folkpensioneringslagen i fråga om hustrubidrag. Det bör väl inte vara svårare

att tolka det nu föreslagna tillägget till bestämmelsen angående änkepension än det är att tolka denna bestämmelse om hustrubidrag.

Jag begärde ordet närmast med anledning av ett yttrande, som fälldes av herr Hagård. Han sade att det egentligen vore onödigt att göra någon ändring nu, därför att den kommitté som tillsatts kunde väntas snart bli färdig med sitt förslag. Jag måste här bestämt säga ifrån, att detta av flera skäl icke torde kunna förväntas. Om herr Hagård ser efter i propositionen, skall han finna att det inte bara är här berörda fråga, kommittén fått att utreda, utan en hel rad andra frågor, som ha samband med densamma. Alla dessa frågor höra intimt samman med varandra. Anledningen till att denna proposition nu har lagts fram är just den, att man inte under några förhållanden kan räkna med att kommittén skall bli färdig med sitt arbete så snart att förslag kan läggas fram för nästa års riksdag. Det är då fullt rimligt att man försöker åstadkomma en förbättring, som tar bort de största orättvisorna. Därför har jag ansett mig kunna ansluta mig till propositionen.

Om man ville vara en smula elak, skulle man ju kunna säga till herr Hagård, att han hade haft möjlighet att biträda en motion, som undertecknad väckte vid vårriksdagen. Denna motion gick ut på att man, som ett provisorium, borde utsträcka pensionsrätten till att gälla, om änkan uppnått 55 års ålder under samma kalenderår som det varunder mannen avlidit, alltså samma yrkande, som nu framföres i en reservation av herrar Wistrand och Hagård. Det fanns, såvitt jag minns, inte någon reservation till förmån för den motionen den gången.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGÅRD: Herr talman! Jag ber att såsom replik till fru Nordgren få

Ändrade bestämmelser om änkepension i lagen om folkpensionering.

säga, att jag utgått ifrån att den kommitté, som har att utreda dessa frågor och i vilken fru Nordgren är ordförande, skulle ha möjlighet att bryta ut denna speciella del och ge statsmakterna tillfälle att ordna frågan på ett mera tillfredsställande sätt redan under den allra närmaste tiden.

Vad beträffar frågan om min delaktighet i andra lagutskottets utlåtande i våras så har jag icke haft något med detta att göra. Jag vill erinra om att när denna fråga behandlades i utskottet, skedde det under uppbrottsstämming. Trots alla försök som gjordes att undvika forcering, blev förslaget kanske inte så noga övervägt som det borde ha varit.

Fru **NORDGREN**: Herr talman! Det finns ingen möjlighet för kommittén att bryta ut denna detalj, ty den sammanhänger, som jag förut anförde, intimt med vissa andra frågor, såsom försörjningsbidrag till änkor med minderåriga barn m. fl. Vidare föreligger frågan om huruvida de särskilda barnbidragen skola utgå utan inkomstprövning. Det är en hel rad av problem, som äga sådant samband med varandra, att man inte kan tänka sig att bryta ut här berörda fråga. Den enda fråga som kan tänkas få tagas upp separat är frågan om omskolning av änkor för återinpassande av dem i förvärvsarbete.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 476, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning, m. m., jämte en i ämnet väckt motion; samt

från jordbruksutskottet:

nr 473, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan domänstyrelsen och Göta Kanalbolag rörande dispositionen av vissa öar i Vättern m. m.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.42 em.

In fidem:

Gunnar Britth.

Torsdagen den 9 december.

Kl. 2 em.

§ 1.

Val av en fullmäktig i riksbanken.

Föredrogs följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1948 den 9 december sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse en fullmäktig i riksbanken för återstående delen av valperioden 1948—1951 efter herr I. Rooth, som av sagt sig; och befanns efter valets slut hava blivit utsedd till

fullmäktig

för återstående delen av valperioden 1948—1951:

herr Böök, Klas Erik, envoyé,

med 31 röster.

Oscar Olsson. Hjalmar Svensson.

J. B. Johansson. O. Malmberg.

Herr talmannen lämnade härefter på begäran ordet till

Herr OHLIN, som yttrade: Herr talman! Man har på olika håll fått det intrycket, att under senare tid en tendens framträtt, som innebär ett allt starkare inflytande från regeringens sida på riksbankens penningpolitik. Med anledning härav och i anslutning till den förändring av riksbankens ledning, som nyligen ägt rum och som nu förestår, vill jag — utan att närmare ingå på de komplicerade spörsmål, som beröra relationerna mellan regering och riksbank — framhålla vikten av att de betydande värden, som äro förbundna med riksbankens fria ställning som penningvårdande myndighet, bevaras.

Vidare anfördes ej. Protokollet lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om

detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnande för den valde dels ock skrivelse till Konungen med anmälan om det försiggångna valet.

§ 2.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 477, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

från bankoutskottet:

nr 472, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för vissa förutvarande anställningshavare vid av staten övertagna enskilda trafikföretag m. fl. ävensom efterlevande till sådana anställningshavare jämte en i ämnet väckt motion; samt

från andra lagutskottet:

nr 474, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring; och

nr 475, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § 4 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.04 em.

In fidem

Gunnar Britth.